

Sportdeelname van kinderen in armoede

Niels Reijgersberg

Hugo van der Poel

*Mulier Instituut
sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek*

*Postbus 85445
3508 AK Utrecht*

*t 030-7210220
e info@mulierinstituut.nl
i www.mulierinstituut.nl*

Sportdeelname van kinderen in armoede

Verkenning van de literatuur en interviews over het thema
sportdeelname van kinderen in armoede

Mogelijk gemaakt door het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Niels Reijgersberg
Hugo van der Poel

© *Mulier Instituut*
Utrecht, februari 2014

Inhoudsopgave

Samenvatting	7
1. Inleiding	9
1.1 Achtergrond	9
1.2 Doelstelling en onderzoeksvragen	10
1.3 Begrippen armoede en sportdeelname	10
1.4 Opzet van het onderzoek	12
1.5 Leeswijzer	12
2. Literatuurverkenning	13
2.1 Kinderen in armoede en hun sportdeelname	13
2.2 Risicofactoren van een achterblijvende sportdeelname bij kinderen in armoede	16
2.3 Betekenis van sportdeelname voor kinderen in armoede	18
2.4 Beleid en aanpak verbetering sportdeelname kinderen in armoede	19
3. Resultaten interviews	22
3.1 Risicofactoren van een achterblijvende sportdeelname van kinderen in armoede	22
3.2 Kansen en voorwaarden voor ‘succesvolle’ sportdeelname	24
3.3 Het bevorderen van sportdeelname van arme kinderen	26
3.4 Verbeterpunten landelijk beleid	30
4. Conclusies en aanbevelingen	32
4.1 Beantwoording onderzoeksvragen	32
4.2 Centrale conclusie en aanbevelingen	36
4.2.1 Aanbevelingen voor lokaal beleid	37
4.2.2 Aanbevelingen voor landelijk beleid	39
Literatuur	42
Bijlage I betrokken organisaties	46

Samenvatting

Speciale aandacht voor kinderen in armoede is van belang, omdat alle kinderen gelijke kansen verdienen om zich te kunnen ontwikkelen. In 2012 leefde ruim 11 procent van de kinderen in een gezin waarin onvoldoende geld is om aan sportieve of culturele activiteiten deel te nemen. Als gevolg van de economische crisis is het aantal kinderen dat leeft in armoede de afgelopen jaren flink toegenomen. In de huidige samenleving doen kinderen bovendien belangrijke vaardigheden op door het beoefenen van sportieve of culturele activiteiten in verenigingsverband. Kinderen (5-17 jaar) in arme gezinnen hebben minder vaak een sportlidmaatschap (inclusief zwemles) (39%) dan kinderen in welvarender gezinnen (74%).

Het doel van dit onderzoek was om te verkennen wat er in de literatuur te vinden is en wat er bij betrokken actoren in het veld bekend is over sportdeelname in verenigingsverband van kinderen en jongeren in armoede. De resultaten in dit onderzoek komen voort uit een literatuurstudie en tien interviews met deskundigen en met beleidsambtenaren bij gemeenten. De resultaten uit de interviews ondersteunen het beeld dat uit de verkenning van de literatuur naar voren komt.

Meer bieden dan alleen financiële ondersteuning is nodig om kinderen en jongeren in armoede op een duurzame manier te activeren voor sport in verenigingsverband. Kinderen – met name jonge kinderen – zijn op hun ouders aangewezen om aan sport in verenigingsverband te kunnen doen. Een tekort aan financiële middelen is een belangrijke risicofactor voor een achterblijvende sportdeelname, maar vaak zijn er meerdere drempels te overwinnen. Risicofactoren als financiële positie, afkomst, gezinssamenstelling en opleidingsniveau van ouders zijn nauw met elkaar verweven. Ook gebrek aan rolmodellen en onvoldoende ervaring met de sportcultuur kunnen ervoor zorgen dat ouders hun kinderen onvoldoende stimuleren naar een sportvereniging te gaan.

Het actief deelnemen aan sport in georganiseerd verband **biedt kinderen kansen**. Ze maken kennis met leeftijdsgenoten en ontwikkelen nieuwe vriendschappen. Het opbouwen van een eigen sociaal netwerk kan hen later helpen bij het vinden van een stage of werk. Daarnaast biedt een sportvereniging structuur en kan een club functioneren als omgeving waarin kinderen kennismaken met normen en waarden in de sport en de maatschappij. Goede sportbegeleiders spelen hierbij een onmisbare rol.

De aanpak van kinderarmoede en het vergroten van kansen voor kinderen in armoede is een aandachtspunt voor het huidige kabinet. **De volgende aanbevelingen** kunnen de landelijke en lokale beleidsmatige aanpak van de lage sportdeelname van kinderen in armoede ondersteunen..

- Stimuleer kennisontwikkeling rondom kinderparticipatie
- Stimuleer publiek-private samenwerking met maatschappelijke organisaties
- Stel extra middelen direct beschikbaar aan maatschappelijke organisaties
- Laat ondersteuning direct aan kinderen ten goede komen
- Betrek ouders bij de sportdeelname van hun kinderen
- Zorg voor een integrale benadering
- Benader kinderen en jongeren via professionals bij wijkcentra, sportverenigingen en scholen
- Zorg voor een toereikend sportaanbod aansluitend op de wensen van de doelgroep

1. Inleiding

1.1 Achtergrond

Helaas krijgen niet alle kinderen gelijke kansen. Kinderen uit arme gezinnen hebben minder mogelijkheden tot maatschappelijke deelname, waaronder sportdeelname, en daardoor ook minder kansen om hun (sportieve) talenten te ontwikkelen (Jehoel-Gijsbers, 2009). Onderzoek laat zien dat in 2010 bijna de helft van de kinderen uit een gezin op bijstandsniveau niet maatschappelijk actief was, tegenover een op de vijf kinderen uit gezinnen met een inkomen boven 120 procent van het Wettelijk Sociaal Minimum (Roest, 2011).

Waarom is speciale aandacht voor armoede onder kinderen van belang? Kinderen leven vaker dan volwassenen in een huishouden onder de armoedegrens (Hof et al., 2012). Zij kunnen zelf weinig invloed uitoefenen op hun situatie en helaas gaat leven in armoede vaak hand in hand met sociale uitsluiting. Kinderen leren in de huidige samenleving belangrijke vaardigheden om mee te komen in de maatschappij door deel te nemen aan sport en cultuur. Artikel 27 van het verdrag voor de Rechten van het Kind van de Verenigde Naties stelt dat alle kinderen recht hebben op een levensstandaard die toereikend is voor een goede lichamelijke, geestelijke en maatschappelijke ontwikkeling.

In 2012 was bijna 8 procent van de Nederlandse bevolking arm. Ruim 11 procent van de kinderen leeft in een huishouden met onvoldoende geld voor kleding, vervoer en sociale activiteiten als sport en cultuur (Soede et al., 2013). De armoede concentreert zich sterk in de vier grote steden, Zuid-Limburg en delen van de noordelijke provincies (Bos et al., 2013). Op dit moment is het percentage personen dat in armoede leeft het hoogst sinds de eeuwwisseling. De verwachting is dat het aantal mensen dat in armoede leeft ook 2013 zal toenemen en mogelijk in 2014 stabiliseert (Soede et al., 2013).

De Kinderombudsman komt in Nederland op voor de rechten van kinderen. Tegen de achtergrond van een groeiende werkloosheid en een toenemend aantal kinderen in gezinnen die leven in armoede, heeft de Kinderombudsman in 2013 nadrukkelijk aandacht gevraagd voor kinderarmoede. Het onderzoeksrapport van de Kinderombudsman, *Kinderen in armoede in Nederland*, stelt dat gemeenten meer aandacht moeten hebben voor kinderen die opgroeien in armoede (Steketee et al., 2013). Ook pleit het rapport voor de instelling van een speciaal kindpakket, zodat meer hulp direct aan kinderen ten goede komt.

De aanpak van kinderarmoede is ook een aandachtspunt voor het huidige kabinet. Voor de zomer van 2013 heeft de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid de Tweede Kamer geïnformeerd over haar voornemen het armoede- en schuldenbeleid te intensiveren¹. Een belangrijk onderdeel van deze plannen is de verbetering van de situatie van kinderen in armoede. Het is de bedoeling om hier zoveel mogelijk spelers bij te betrekken. Onder meer het Jeugdsportfonds en de stichting Leergeld worden genoemd. Beide organisaties doen nu reeds

¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2012-2013, 24515, nr. 265.

veel voor de bevordering van sportdeelname van kinderen in armoede. Vanaf 2014 stelt het kabinet ook jaarlijks 5 miljoen euro van de extra middelen via de Sportimpuls beschikbaar om kinderen in armoede te laten sporten en bewegen.

Ter ondersteuning van de ontwikkeling van het nationale (VWS, SZW) en lokale beleid betreffende de sport- en beweegdeelname van kinderen en jongeren in armoede, heeft het Mulier Instituut een verkenning uitgevoerd naar kennis op dit onderzoeksgebied bij professionals en gemeenten. Ook bracht het Mulier Instituut in kaart welke aanknopingspunten er zijn op lokaal en landelijk niveau om deze kinderen en jongeren te bereiken en zo hun kansen op een goede ontwikkeling te vergroten.

1.2 Doelstelling en onderzoeksvragen

Het doel van dit onderzoek is om in korte tijd meer zicht te krijgen op bestaande kennis op het gebied van de sport- en beweegdeelname van kinderen en jongeren in armoede. Daarbij wordt bezien in hoeverre en op welke wijze de aanbevelingen uit het rapport van de Kinderombudsman aansluiten bij de mogelijkheden die de sport en het sportbeleid bieden om de sport- en beweegdeelname van kinderen en jongeren in armoede te bevorderen.

Voorliggend onderzoek geeft antwoord op de volgende hoofd- en deelvragen:

Wat zijn risicofactoren voor een achterblijvende sport- en beweegdeelname van kinderen en jongeren in armoede en welke mogelijkheden zijn er, zowel lokaal als landelijk, om de sport- en beweegdeelname van deze doelgroep te bevorderen?

- 1 Wat is uit de literatuur bekend (cijfers, risicofactoren en betekenis) over de sport- en beweegdeelname van kinderen en jongeren in armoede?
- 2 Welk beleid wordt op dit terrein gevoerd en wat is bekend over de effectiviteit ervan?
- 3 Wat zijn ervaringen en visies van deskundigen en lokale beleidsambtenaren ten aanzien van risicofactoren bij, en de betekenis van sport- en beweegdeelname van kinderen en jongeren in armoede?
- 4 Welke oplossingen en mogelijkheden zien deskundigen en lokale beleidsambtenaren om de sport- en beweegdeelname van kinderen en jongeren in armoede te bevorderen?

1.3 Begrippen armoede en sportdeelname

Het begrip armoede verwijst naar gezinnen die niet kunnen beschikken over hetgeen in de samenleving minimaal noodzakelijk is. Armoede van kinderen is gerelateerd aan het inkomen van een huishouden, omdat kinderen voor hun voorzieningen grotendeels afhankelijk zijn van hun ouders.

Voor armoede worden verschillende definities gehanteerd. Het kan gaan om kinderen en jongeren (van 0-18 jaar) die opgroeien in gezinnen met een laag inkomen en daarmee een zeker risico hebben om te leven in armoede. Deze lage-inkomensgrens is een vast koopkrachtbedrag dat jaarlijks alleen aangepast wordt voor prijsontwikkeling. In 2012 bedroeg de lage-

inkomensgrens voor een eenoudergezin met twee kinderen 1.490 euro per maand, voor een volledig overzicht van de verschillende bedragen naar gezinssamenstelling, zie tabel 1.1.

In onderzoek wordt vaak gewerkt met een budgetgerelateerde armoedegrens, zoals de niet-veel-maar-toereikendgrens². Deze inkomensbenadering is gebaseerd op een budget dat wel of niet voldoende is om minimaal noodzakelijke uitgaven te kunnen doen, gegeven de actuele omstandigheden. De niet-veel-maar-toereikend-grens bevat ook een minimaal bedrag voor ontspanning en sociale participatie, en sluit daarom goed aan bij de benadering van dit onderzoek. In 2012 bedroeg de niet-veel-maar-toereikendgrens voor een eenoudergezin met twee kinderen 1.570 euro, zie tabel 1.1.

Een veel gehanteerd beleids criterium is het bijstandsniveau. In 2012 bedroeg dit Wettelijk Sociaal Minimum (WSM) 1.430 euro per maand voor een eenoudergezin met twee kinderen, zie tabel 1.1 voor meer informatie. De bedragen van het niet-veel-maar-toereikendcriterium liggen hoger dan het sociaal minimum. Dit wil niet zeggen dat een inkomen op het niveau van het sociaal minimum per definitie tot armoede leidt. Gemeenten ondersteunen gezinnen met lage inkomens vaak met heffingskortingen of een langdurigheidstoelage. Het besteedbaar inkomen van een huishouden hangt ook af van de hoogte van de vaste lasten.

Tabel 1.1 Grensbedragen in 2012 naar gezinssamenstelling

gegevens over 2012	paar		eenoudergezin	
	1 kind	2 kinderen	1 kind	2 kinderen
lage-inkomensgrens	1.650	1.850	1.310	1.490
niet-veel-maar-toereikendcriterium	1.740	1.960	1.390	1.570
sociaal minimum	1.420	1.530	1.320	1.430

Bron: CBS/SCP, bewerking Mulier Instituut

Sport- en beweegdeelname wordt in dit onderzoek gezien als het hebben van een lidmaatschap van een sportvereniging, deelnemen aan zwemlessen voor jonge kinderen en sporten binnen commerciële(re) sportaanbieders, zoals fitnesscentra en boks- en dansscholen. Daarmee valt de sport- en beweegdeelname onder georganiseerde vormen van sportbeoefening. Het kan goed zijn dat een deel van de kinderen in armoede voldoende of zelfs een grotere bewegingsactiviteit heeft dan kinderen in gezinnen met een hoger inkomen. Bijvoorbeeld doordat ze veel bewegen tijdens pauzeactiviteiten op school en op openbare sportveldjes in de buurt. De benadering via georganiseerde sportbeoefening is gebaseerd op de verwachting dat deelnemen in sociaal verband de maatschappelijke participatie kan vergroten. Sportverenigingen kunnen structuur en continuïteit bieden. Verder beschikken sportverenigingen over sportbegeleiders die zorgen voor een bepaald pedagogisch klimaat. Dit in tegenstelling tot playgrounds en andere openbare pleintjes waar begeleiding tijdens sportactiviteiten minder vaak aanwezig is.

² Deze armoedegrens is door het SCP vastgesteld met behulp van normbedragen van het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting (NIBUD), zie voor meer informatie Hof et al., 2009.

1.4 Opzet van het onderzoek

De opzet van het onderzoek bestaat uit deskresearch en aanvullend kwalitatief onderzoek. Onderstaand overzicht laat zien welke methode voor de beantwoording van de onderzoeksvragen is gebruikt.

Tabel 1.2 Overzicht onderzoeksmethode per deelvraag

Methode	Deelvraag
Deskresearch	
Verkenning van literatuur op gebied van sport- en beweegdeelname van kinderen en jongeren in armoede	1 en 2
<ul style="list-style-type: none"> - Cijfers - Risicofactoren - Bestaand beleid en interventies/initiatieven 	
Kwalitatief onderzoek	
<ul style="list-style-type: none"> - Telefonische interviews met deskundigen (6) en beleidsmedewerkers (4) gemeenten 	3 en 4

Telefonische interviews

De telefonische interviews vonden plaats in de maanden oktober en november van 2013. Een lijst met onderwerpen was uitgangspunt voor het gesprek. Van ieder telefoongesprek is per onderwerp op hoofdlijnen een gespreksverslag opgesteld. Een overzicht van de geïnterviewde personen en organisaties is opgenomen in bijlage I.

1.5 Leeswijzer

Het volgende hoofdstuk beschrijft de resultaten uit de literatuurverkenning. Hoofdstuk 3 gaat in op de ervaring en visie van deskundigen en lokale beleidsambtenaren op de sportdeelname van kinderen in armoede. Het rapport sluit af met conclusies en aanbevelingen. Deze komen voort uit de beantwoording van de deelvragen.

2. Literatuurverkenning

Dit tweede hoofdstuk beschrijft wat er in de literatuur bekend is over sport- en beweegdeelname in georganiseerd verband van kinderen en jongeren in armoede. We gaan in op de huidige stand van zaken. Hoeveel kinderen leven in armoede, wat is er bekend over hun sport- en beweegdeelname en in hoeverre is een vergelijking in Europees verband mogelijk? Vervolgens beschrijven we de belangrijkste risicofactoren voor een lagere sport- en beweegdeelname van kinderen uit arme gezinnen. Daarna bespreken we wat de literatuur zegt over wat deelname aan sport- en beweegactiviteiten kan betekenen voor deze doelgroep. Tot slot geven we een beschrijving van het huidige beleid en de reeds ingezette interventies om de sportdeelname van kinderen en jongeren in armoede te bevorderen.

2.1 Kinderen in armoede en hun sportdeelname

Armoedecijfers onder kinderen

Na enkele jaren van daling van het aantal huishoudens met een laag inkomen stijgt dit cijfer weer. De kredietcrisis in 2008 maakte een einde aan een korte bloeiperiode. In 2011 moesten 575.000 huishoudens van een laag inkomen rondkomen³ en in 2012 is dit aantal gestegen naar 664.000. Dat cijfer komt overeen met ruim 9 procent van het totaal aantal huishoudens in Nederland. Armoede concentreert zich sterk in de drie grote steden, Amsterdam, Rotterdam en Den Haag. Daarnaast zijn er ook concentraties in bepaalde delen van Zuid-Limburg en regio's in de noordelijke provincies (Bos et al., 2013). De verwachting is dat ook de komende jaar het aantal huishouden met een laag inkomen zal toenemen, maar minder sterk dan afgelopen jaren (Bos et al., 2013).

Volgens de lage-inkomensgrens leefden in 2012 391.000 kinderen in armoede. Dat is 11,6 procent van het totaal aantal kinderen (Bos et al., 2013). Volgens de niet-veel-maar-toereikendgrens waren in 2012 384.000 kinderen van 0-17 jaar afkomstig uit een arm gezin (Soede et. al, 2013).⁴ Uitgaande van deze budgetgerelateerde armoedegrens leefde in 2012 11,4 procent van de Nederlandse kinderen in een huishouden waar onvoldoende geld is om aan sport deel te nemen. Het percentage kinderen in armoede is van 8 procent in 2007 – het laagste percentage dit decennium – gestegen naar 11,4 procent in 2012. Volgens schattingen neemt het aantal kinderen in armoede in 2013 nog toe, waarna een lichte daling zal optreden (Soede et. al, 2013).

³ De lage-inkomensgrens is een vast koopkrachtbedrag dat jaarlijks alleen aangepast wordt aan prijsontwikkeling. Zie tabel 1.1 voor grensbedragen naar gezinssamenstelling.

⁴ De niet-veel-maar-toereikendgrens is gebaseerd op een bedrag dat voldoende is om minimaal noodzakelijke uitgaven te doen en bevat een minimaal bedrag voor sociale participatie. Zie tabel 1.1 voor grensbedragen naar gezinssamenstelling.

Kans op armoede bij kinderen

Kinderen hebben naar verhouding een grotere kans om te leven in armoede dan volwassenen. Terwijl 7 procent van de totale bevolking de kans heeft om te leven in armoede, geldt dit voor 11 procent van de leeftijdsgroep onder de 18 jaar. Jonge kinderen hebben een grotere kans om in armoede te leven dan oudere minderjarigen (Hof et. al, 2012). Als kinderen opgroeien, krijgen de ouders immers meer tijd om betaald werk te verrichten. Een focus op gezinnen met voornamelijk jonge kinderen lijkt dan ook een goed startpunt om sportdeelname van kinderen in armoede te stimuleren.

Met name minderjarige kinderen in eenoudergezinnen hebben een grotere kans om te leven in armoede. Een kwart van de kinderen in een eenoudergezin is arm, terwijl dit geldt voor 8 procent van de kinderen die met beide ouders wonen. In beide gevallen maakt het bovendien uit of er broers en zussen zijn. Bij eenoudergezinnen met één kind is het armoedepercentage nog relatief laag (16%). Dit loopt echter op naar 50 procent bij een eenoudergezin met drie of meer minderjarige kinderen (Hof et. al, 2012). Wanneer er meerdere kinderen in een (arm) gezin zijn, beïnvloedt dit waarschijnlijk ook de kans dat de kinderen lid zijn van een sportvereniging.

Hoewel de overgrote meerderheid van kinderen die opgroeien in armoede op latere leeftijd niet arm zijn, is hun kans op armoede in de toekomst groter dan die van kinderen in welvarender gezinnen (Guiaux et al., 2011). Dit risico op armoede in het volwassen leven neemt toe wanneer kinderen langere tijd in armoede verkeren (Guiaux et al., 2011). Aangezien in 2011 en 2012 ook het aantal langdurig arme huishoudens is toegenomen, stijgt voor kinderen in deze gezinnen mogelijk ook de kans op armoede in volwassenheid.

Maatschappelijke deelname

De maatschappelijke deelname van arme kinderen aan onder andere sport- en muziekactiviteiten is lager dan die van niet-arme kinderen. In 2010 was bijna de helft (48%) van de kinderen afkomstig uit een gezin op bijstandsniveau niet maatschappelijk actief. Deze kinderen zitten niet op een sport, de scouting of een vereniging voor muzikale of andere culturele activiteiten.⁵ Dit geldt voor 30 procent van de kinderen uit gezinnen met een inkomen tot 120 procent van het bijstandsniveau en voor 21 procent van de kinderen uit gezinnen met een inkomen van meer dan 120 procent van het bijstandsniveau (Roest, 2011).

Lidmaatschap van een sportvereniging en zwemles

44 procent van de kinderen (5-17 jaar) uit een gezin op bijstandsniveau doet in 2008 aan sport of zit op zwemles. 39 procent van de kinderen uit deze laagste inkomensgroep heeft alleen een sportlidmaatschap of zit op zwemles. Voor kinderen uit een gezin tot 120 procent van het bijstandsniveau ligt dit percentage op 58 procent en voor niet-arme kinderen op 74 procent (Jehoel-Gijsbers, 2009). Het verschil tussen de drie inkomensgroepen is groot, maar met name kinderen uit gezinnen op bijstandsniveau zijn veel minder vaak lid van een sportvereniging (incl. zwemles). Een Vlaamse studie laat eveneens zien dat een lager gezinsinkomen en een lager opleidingsniveau van de ouders sterk samenhangen met een verminderde kans dat hun kinderen lid zijn van een sportclub (Vandermeerschen et al., 2013).

⁵ Dit betreft de meest strikte definitie van maatschappelijke deelname.

Steeds minder vaak is zwemles onderdeel van het schoolprogramma. Dat betekent dat ouders vaker verantwoordelijk zijn voor de zwemvaardigheid van hun kinderen. In 2012 werd op 34 procent van de basisscholen zwemles aangeboden (Reijgersberg et al., 2013). Wanneer scholen zwemles aanbieden is deelname vaak kosteloos. Hoewel alle kinderen van 12 jaar en ouder zeggen te kunnen zwemmen, heeft 83 procent van de bijstandskinderen een zwemdiploma behaald, tegenover 95 procent van de niet-arme kinderen (Jehoel-Gijsbers, 2009).

Kans op armoede of niet kunnen deelnemen in de EU

In 2011 had 27 procent van de kinderen onder 18 jaar binnen de 27 EU-landen kans om te leven in armoede of sociale uitsluiting⁶ (Eurostat, 2013).⁷ Deze situatie geldt voor 18 procent van de kinderen onder 18 jaar in Nederland. Daarmee doet Nederland het beter dan buurlanden België (23%) en Duitsland (20%), maar de Scandinavische landen scoren beter. Noorwegen (13%) voert de lijst aan gevolgd door Denemarken (16%), Zweden (16%) en Finland (16%)

Sportdeelname in de EU.

Er zijn geen bruikbare cijfers bekend over de sportdeelname van kinderen en jongeren in Europa. Daardoor kunnen we ook niets zeggen over het verband tussen sportdeelname van Europese kinderen en bijvoorbeeld het inkomen van hun ouders. Wel zijn enkele algemene gegevens over sportdeelname van de Europese bevolking beschikbaar. Ruim de helft (56%) van de Nederlanders sport minstens één keer per week. Dat is fors hoger dan het Europees gemiddelde (40%) en behoorlijk lager dan in Finland en Zweden (72%). Er is geen ander land in Europa waar meer sporters lid zijn van een sportvereniging dan Nederland. Het aandeel in ons land is ruim een kwart (27%), terwijl het Europees gemiddelde 12 procent bedraagt (Hover et al., 2010).

Conclusie

In 2012 leefde 11,4 procent van de kinderen in Nederland in armoede. Dat is het hoogste percentage van het afgelopen decennium. De kans op armoede bij kinderen hangt af van hun leeftijd, de gezinssamenstelling en de etnische achtergrond van het gezin. Kinderen in arme gezinnen zijn minder vaak lid van een sportvereniging (inclusief zwemles) dan kinderen in welvarender gezinnen. Deze vaststellingen komen overeen met bevindingen in Vlaanderen.

⁶ Sociale uitsluiting betekent dat iemand op meerdere vlakken niet mee kan doen in de maatschappij. Sociale uitsluiting wordt vaak onderverdeeld in vier dimensies: sociaal, cultureel, materieel en onvoldoende toegang tot voorzieningen. Zie voor een uitgebreidere toelichting Guiaux (2011) en Jehoel-Gijsbers (2009).

⁷ Dit risico wordt berekend aan de hand van drie indicatoren: een inkomen beneden de 60 procent van het nationaal mediaan inkomen, een levensstandaard waarbij middelen voor noodzakelijke behoeften ontbreken, zoals het huis kunnen verwarmen en tot slot een huishouden met een lage arbeidsintensiteit (minder dan 20%).

2.2 Risicofactoren van een achterblijvende sportdeelname bij kinderen in armoede

Kinderen – en dan met name jonge kinderen – zijn aangewezen op hun ouders om mee te kunnen doen in de samenleving. Ook om te sporten bij een sportvereniging of naar zwembles te gaan zijn kinderen afhankelijk van hun ouders. De theorie van Bourdieu (1989) kan helpen om inzichtelijk te maken hoe zogenaamde hulpbronnen ertoe bijdragen dat ouders hun kinderen in de gelegenheid stellen te gaan sporten. De theorie veronderstelt dat de mate waarin mensen kunnen meedoen in de maatschappij, afhangt van de mate waarin zij beschikken over hulpbronnen. Persoonlijk, materieel, sociaal en cultureel kapitaal worden als de belangrijkste hulpbronnen gezien. Daarnaast zijn ook de persoonlijke kenmerken van een kind van belang, zoals een goede (psychische) gezondheid en motorische vaardigheid. Het ontbreken van een of meerdere hulpbronnen kan een risicofactor zijn voor een achterblijvende sportdeelname bij kinderen.

Materieel kapitaal: geld en omgevingsfactoren

Voor 59 procent van de kinderen uit een gezin op bijstandsniveau spelen financiële overwegingen een rol om niet deel te nemen aan sport. Dit geldt voor 36 procent van de kinderen met een inkomen tot 120 procent van het bijstandsniveau en voor 12 procent van de niet-arme kinderen. Ruim een derde van de kinderen merkt zelf dat zij vanwege gebrek aan geld niet aan leuke dingen als sport en hobby's kunnen doen (Steketee 2011). Dit bevestigt het vermoeden dat financiële redenen een belangrijke verklaring zijn voor de verschillen in sportdeelname van kinderen in arme en rijke gezinnen. Een laag inkomen van de ouders leidt er niet altijd toe dat hun kinderen niet sporten. Ouders kunnen er voor kiezen hun inkomen zodanig te besteden dat ze de behoeften van hun kinderen zoveel mogelijk ontzien.

Hoewel kinderen uit arme gezinnen minder vaak lid zijn van een sportvereniging, hoeft dat niet te betekenen dat zij ook minder bewegen. Deens onderzoek laat zien dat de fysieke activiteit van kinderen op de basisschool uit lage en hoge sociaal-economische klassen niet van elkaar verschilt (Nielsen et al., 2013). De bijdrage van verenigingssport aan de totale fysieke activiteit van kinderen bleek relatief klein en kinderen uit lagere sociaal-economische klassen zijn actiever op bijvoorbeeld openbare sportvelden.

Het Deense onderzoek laat zien dat andere materiële factoren dan inkomen alleen ertoe bijdragen of kinderen al dan niet lid zijn van een sportvereniging, namelijk autobezit en het wonen in een koophuis. Een auto kan een logistieke voorwaarde zijn om kinderen naar trainingen en sportwedstrijden te brengen. Het bezit van koophuis zegt iets over het type buurt waarin het gezin woont. De onderzoekers vermoeden dat koophuizen vaker dichtbij sportverenigingen staan dan huurhuizen, die vaak in binnensteden staan (Nielsen et al., 2013). Financiële ondersteuning voor een sportlidmaatschap is voor kinderen dan ook niet automatisch de beste oplossing. Belangrijk is ook of het aanbod in de woonomgeving voldoende aansluit.

Persoonlijk kapitaal: afkomst en opleiding

Eerder bleek al dat gezinssamenstelling samenhangt met het risico op armoede en sociale uitsluiting (zie paragraaf 2.1). Dit geldt voor eenoudergezinnen, voor gezinnen met jonge kinderen en voor gezinnen met meerdere kinderen. Maar ook een niet-westerse afkomst is een risicofactor voor sociale uitsluiting. Niet-westerse gezinnen leven vaker in armoede en ouders in deze gezinnen beheersen vaker de Nederlandse taal niet goed. Kinderen hebben ook een groter

risico op sociale uitsluiting wanneer hun ouders lager zijn opgeleid en geringere vaardigheden bezitten (Roest et al., 2010). Al deze aspecten hangen vaak nauw samenhangen. Hoewel deze factoren niet eenvoudig te beïnvloeden zijn, is binnen het sportstimuleringsbeleid wellicht specifieke aandacht nodig voor deze groepen.

Sociaal en cultureel kapitaal: rolmodellen en sportcultuur

Ouders zijn een voorbeeld voor hun kinderen. Wanneer ouders zelf deelnemen aan sportactiviteiten kunnen zij een voorbeeldfunctie vervullen voor hun kinderen, waardoor kinderen waarde hechten aan 'meedoen'. Beperkte sociale participatie van ouders blijkt tot beperkte sociale participatie van hun kinderen te kunnen leiden (Roest et al., 2010). Dit geldt ook voor de omgeving. Kinderen die in hun omgeving niet of nauwelijks in aanraking komen met personen die sporten of waarde hechten aan sport, zijn minder geneigd te gaan sporten. De waarde van het 'sportkapitaal' van de ouders zit 'm in meer dan het rolmodel, maar heeft ook betrekking op de geldende normen en waarden binnen de sportcultuur: de ongeschreven regels en de gebruiken die horen bij het sporten in een sportvereniging. Wanneer kinderen deze cultuur van huis uit niet meekrijgen, kunnen zij mogelijk moeilijkheden ervaren bij het functioneren binnen de sport en de sportvereniging. Het is ook mogelijk dat het huidige sportaanbod van verenigingen te veel is ingericht naar de wensen van gezinnen met midden- en hoge inkomens, en te weinig is aangepast aan de behoeften en voorkeuren van gezinnen met lage inkomens (cf. Vandermeerschen et al., 2013).

Gezondheid en motorische vaardigheid

Kinderen in arme gezinnen hebben een minder goede gezondheid (Kobes en De Vries, 2004 in Guiaux 2010). Gezondheid van zowel kinderen als volwassenen hangt samen met sociale uitsluiting. Voor kinderen met een slechte gezondheid is het moeilijker om aan sport te doen, terwijl sportbeoefening juist kan bijdragen aan de gezondheid.

Om te kunnen sporten en bewegen zijn motorische vaardigheden van belang. Kinderen – met name meisjes – uit gezinnen met een lage sociaal-economische achtergrond hebben vaker lagere motorische vaardigheden (Hardy et al., 2012). Onderzoek laat ook zien dat motorische vaardigheden, zoals bijvoorbeeld springen, gooien of schoppen, positief geassocieerd zijn met sportparticipatie bij jeugd (Lubans et al., 2010). Kinderen met lagere motorische vaardigheden zijn bovendien minder geneigd om sportief buiten te spelen met leeftijdsgenoten (Okely et al., 2001).

Niet alle kinderen hebben van nature een goede bewegingsaanleg. Wanneer kinderen van huis uit minder worden uitgedaagd om te bewegen, ontwikkelen zij een lagere motorische vaardigheid, hetgeen de drempel voor sportdeelname verder verhoogt. Daarom is het belangrijk om aandacht te hebben voor de ontwikkeling van motorische vaardigheden bij kinderen.

Conclusie

Het ontbreken van financiële middelen kan een belangrijke risicofactor zijn voor een achterblijvende sportdeelname bij kinderen. Maar daarnaast spelen ook andere factoren binnen het gezin een rol, zoals de gezinssamenstelling, leeftijd van de kinderen, afkomst, opleiding en sociale participatie van de ouders. Ook het ontbreken van rolmodellen en onvoldoende ervaring met de sportcultuur vormen een risico. Daarnaast is het ook van belang dat er in de woonomgeving voldoende sportvoorzieningen zijn met een sportaanbod dat aansluit op de

wensen en verwachtingen van de doelgroep. Tot slot blijkt ook een goede gezondheid en motorische vaardigheden belangrijk om (fysieke) drempels voor sportdeelname in verenigingsverband te verkleinen.

2.3 Betekenis van sportdeelname voor kinderen in armoede

Sportactiviteiten bij een sportvereniging zijn leuk om te doen en bieden kinderen kansen om hun sportieve talenten te ontdekken en ontwikkelen. Daarnaast kan het deelnemen aan sport- en beweegactiviteiten in belangrijke mate bijdragen aan de opbouw van sociaal en cultureel kapitaal en kan het een rol spelen bij het aanwennen van gezond gedrag en het ontwikkelen van motorische vaardigheden. Deze mogelijke positieve effecten van ‘meedoen’ aan sportactiviteiten zijn met name van belang bij kinderen in arme gezinnen. Dit, omdat kinderen voor de hulpbronnen die zij gedurende hun leven opbouwen en gebruiken in belangrijke mate afhankelijk zijn van de hulpbronnen waarmee zij starten (Guiaux 2011). Dus de hulpbronnen van hun ouders en omgeving waarin zij opgroeien. Kinderen in armoede kunnen helaas over minder hulpbronnen beschikken dan hun leeftijdsgenoten in welvarender gezinnen.

Opbouw sociaal kapitaal: identiteit en sociale netwerken als hulpbron

Door sporten in een sportvereniging leren kinderen andere kinderen kennen en gaan zij vriendschappen aan. Dit is belangrijk voor de ontwikkeling van een sterke sociale identiteit (Ridge en Millar 2000 in Roest, 2011). Ze maken deel uit van een groter geheel en leren samen te werken aan een gezamenlijk doel. Deelnemen aan sport in georganiseerd verband draagt bij aan het opbouwen van een sociaal netwerk. Onderzoek laat zien dat mensen die lid van een sportvereniging zijn of ooit waren vaker een grote kennissenkring hebben dan anderen die nooit lid waren van een sportvereniging (Vermeulen, 2007). Deze sociale contacten kunnen kinderen later van pas komen, bijvoorbeeld bij het vinden van een stageplek of baan.

Opbouw cultureel kapitaal: kennismaking normen en waarden (in de sport)

Sporten in verenigingsverband geeft kinderen aansluiting met de maatschappij en leert hen wat wel en niet mag. Sport functioneert als een omgeving waarin kinderen zich leren gedragen naar de geldende normen en waarden in de sport en de maatschappij (Sieckelink, 2009).

Sportdeelname kan echter ook ongewenst gedrag stimuleren (Donnelly & Coakley, 2002). Bij kinderen kun je denken aan het uitsluiten van minder vaardige kinderen, pesten en vals spelen. Niet de sport zelf, maar de omgeving waarin deze wordt beoefend, kan het verschil maken.

Vooraf de trainer en het morele klimaat binnen een vereniging zijn van invloed (Rutten, 2007). Dat wat de sportleider overbrengt aan gedrag en houding op kinderen bepaalt de mogelijke effecten (Jacobs et al., 2009).

Gezond gedrag en motorische vaardigheid

Om te kunnen sporten zijn een goede gezondheid en een bepaald niveau van motorische vaardigheid van belang. Kinderen die leven in armoede zijn vaker ongezond (Bucx, 2011). Kinderen met gezondheidsproblemen hebben als volwassenen ook vaker gezondheidsproblemen en zijn lager opgeleid. Zowel gezondheid als opleidingsniveau beïnvloeden latere arbeidskansen (Guiaux et al., 2011). Deelnemen aan sportactiviteiten kan een preventieve werking hebben op de gezondheid, bijvoorbeeld door het aanwennen van gezond gedrag. Eerder kwam al naar voren dat kinderen met een lagere sociaal-economische achtergrond vaker een minder goede

motoriek hebben. Juist sporten kan helpen bij het ontwikkelen van goede motorische vaardigheden die eraan bijdragen dat kinderen ook op latere leeftijd kunnen blijven sporten.

Conclusie

Helaas beschikken kinderen in arme gezinnen over minder hulpbronnen dan kinderen die niet in armoede opgroeien. Sociale participatie kan een belangrijke schakel zijn bij het opbouwen van hulpbronnen. Het deelnemen aan sport kan kinderen in armoede helpen bij het opbouwen van hun eigen hulpbronnen voor de toekomst. Het deelnemen aan sport levert niet zonder meer positieve resultaten. Mogelijke effecten zijn in grote mate afhankelijk van het morele klimaat binnen een sportvereniging. Goede sportbegeleiders kunnen daarin een belangrijke rol in spelen.

2.4 Beleid en aanpak verbetering sportdeelname kinderen in armoede

Alle kinderen verdienen goede kansen om zich te ontwikkelen. Dit recht is vastgelegd in het door Nederland ondertekende VN-Kinderrechtenverdrag van de Verenigde Naties. Tot 2006 was er weinig aandacht voor armoede onder kinderen (Nederland et al., 2007). Mede door de Europese Commissie die het thema armoede en kinderen hoog op de agenda heeft staan, kwam er in 2007 meer politieke aandacht voor de problematiek van kinderen en jongeren uit arme gezinnen. In 2007 schrijft het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in een brief aan de Tweede Kamer dat kinderen uit arme gezinnen dezelfde kansen moeten krijgen in de samenleving als kinderen uit rijke gezinnen (SZW, 2007).

Kinderen doen mee!

De politieke aandacht resulteerde in het programma ‘Kinderen doen mee!’ Gemeenten hebben afspraken gemaakt om de maatschappelijke deelname van arme kinderen te verbeteren. De gemeenten zijn vrij in de wijze waarop zij de participatie van kinderen uit arme gezinnen bevorderen. Een evaluatie van het ‘Kinderen doen mee!’-programma laat zien dat het ingezette beleid in een periode van economische tegenwind vermoedelijk enig effect heeft gehad. Er zijn meer kinderen – met name rond bijstandsniveau – vaker aan (sport)activiteiten gaan meedoen, terwijl niet-arme kinderen niet meer zijn gaan participeren. Het onderzoek concludeert dat binnen een relatief kort tijdsbestek (2 jaar) ondanks zeer omvangrijke investeringen echter nog geen substantiële effecten zichtbaar zijn. Vermoedelijk heeft het beleid meer tijd nodig om lokale processen op gang te brengen, zodat meer kinderen in armoede lid worden van een vereniging voor sport of cultuur (Roest, 2011).

Instrumenten van gemeenten

Naar aanleiding van een motie van Spekman in 2010 hebben gemeenten de verplichting om de participatie van kinderen op te nemen in het gemeentelijk beleid.⁸ Onderzoek door de Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid laat zien dat bijna alle gemeenten deze verordeningplicht inmiddels in hun beleid hebben opgenomen.⁹ Uit een inventarisatie in 2012 onder een kleine 200 gemeenten blijkt dat 88 procent specifieke voorzieningen heeft voor kinderen in armoede.

⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 2009-2010, 24 515, nr. 188

⁹ Inspectie SZW (2013) Actief op weg naar werk. Van schoolgaand kind tot zelfstandige jongere.

Meestal gaat het om regelingen die deelname aan culturele en sportieve activiteiten stimuleren: respectievelijk 93 en 92 procent (Steketee et al., 2013).

Hoewel de meerderheid van de gemeenten inmiddels invulling geeft aan de verordening, is de Inspectie SZW ook kritisch. De meerderheid van de gemeenten maakt gebruik van modelteksten. Dit wekt volgens de Inspectie de indruk dat gemeenten de invulling niet hebben afgestemd op de specifieke lokale situatie. Verder blijkt dat een deel van de gemeenten de voorzieningen uit doelmatigheidsoverwegingen verstrekt in de vorm van een financiële bijdrage aan de ouders. Gemeenten bieden daarmee de ondersteuning op indirecte wijze, met het risico dat de extra middelen voor de maatschappelijke participatie van kinderen voor andere zaken wordt aangewend.

Het Nederlands Instituut voor Sport en Beweging (NISB) en het Cultuurnetwerk maakten een inventarisatie van de methoden die gemeenten hanteren bij het stimuleringsbeleid. Over het algemeen blijkt dat kleine en middelgrote gemeenten het vooral ingepast hebben in algemene regelingen voor minima, terwijl grote gemeenten veelal een mix van maatregelen toepassen (NISB/Cultuurnetwerk 2010). De instrumenten van de gemeenten zijn te verdelen in vijf hoofdcategorieën:

- uitvoeren van algemene gemeentelijke regelingen voor minima;
- inzetten van een stadspas;
- instellen van gemeentelijke fondsen of regelingen voor cultuur en sport;
- opstarten of ondersteunen van een Jeugdsport- en/of Jeugdcultuurfonds;
- samenwerken met Stichting Leergeld.

In sommige gemeenten zijn de middelen om de sportparticipatie van kinderen te bevorderen ondergebracht in bestaande inkomensaanvullende regelingen. Een voorbeeld is het verhogen van de bedragen voor minimagezinnen met schoolgaande kinderen. Dat heeft als voordeel dat de extra middelen direct verdeeld worden onder alle gezinnen die er recht op hebben. De gemeente weet dan echter niet of ouders het extra geld uitgeven aan hetgeen het voor bedoeld is.

Daarom kiezen gemeenten ook voor methoden die meer grip geven op de besteding van de budgetten voor participatie, zoals een stadspas. Deze geeft ouders niet zelf extra financiële middelen in handen. Op vertoon van een stadspas kunnen zij korting of een volledige vergoeding krijgen voor het lidmaatschap van een sportvereniging. Deze regeling kan vrij kostbaar uitvallen wanneer erg veel kinderen er gebruik van maken.

Gemeenten kunnen controle houden op het bedrag door de middelen te laten verdelen door een gemeentelijk fonds voor participatie. Ouders dienen zelf een aanvraag in bij het fonds. Wordt deze goedgekeurd, dan maakt het fonds het geldbedrag vaak direct over aan de sportaanbieder. Hoewel de extra middelen door de inzet van een stadspas of gemeentelijk fonds al meer direct ten goede komen aan de kinderen, moet het initiatief voornamelijk van de ouders komen.

Samenwerking met particuliere hulporganisaties als het Jeugdsportfonds of de stichting Leergeld voorkomt dat ouders mogelijk een drempel vormen. Niet de ouders maar intermediairs van het Jeugdsportfonds (bijvoorbeeld een gymleerkracht of sportbuurtcoach) of vrijwilligers van stichting Leergeld dragen kinderen aan die graag willen sporten, maar waar thuis geen geld is voor een sportlidmaatschap. De contributie wordt rechtstreeks overgemaakt aan de

sportvereniging. Een extra voordeel van samenwerking met particuliere hulporganisaties is dat deze ook extra middelen genereren uit sponsoring en fondsenwerving.

Verschillen tussen gemeenten

Doordat gemeenten verschillende manieren hanteren om participatie te bevorderen, maken niet in alle gemeenten de kinderen evenveel kans om gebruik te maken van een regeling. In de ene gemeente kan een vastgesteld aantal kinderen een beroep doen op een fonds, terwijl in een andere gemeente een stadspas is ingesteld, waar geen beperkingen voor gelden (Steketee et al., 2013; Reijgersberg et al., 2013). Bovendien hanteren gemeenten ook verschillende beleidsmatige grenzen voor armoede (Reijgersberg et al., 2013). Zo bleek uit onderzoek dat drie grote steden verschillende inkomensgrenzen hanteren in hun aanpak om de sportdeelname van kinderen in armoede te bevorderen. Amsterdam gaat uit van een inkomensgrens tot 110 procent van het Wettelijk Sociaal Minimum (WSM), Rotterdam van 120 procent en Den Haag van 130 procent van dit minimum (Reijgersberg et al., 2013).

Gemeentelijke bezuinigingen op sport

Mede als gevolg van de recessie zijn gemeenten gaan bezuinigen op sport. 93% van de gemeenten heeft bezuinigd op sport of gaat dat in de komende collegeperiode doen. Het verlagen van subsidies en het verhogen van de tarieven voor sportaccommodaties zijn de belangrijkste bezuinigingsstrategieën van gemeenten (Hoekman en Straatmeijer, 2013). Sportverenigingen betalen momenteel voor het gebruik van een sportaccommodatie vaak niet de werkelijke kosten aan de gemeente. Deze min of meer verborgen vorm van subsidiëring wordt de komende jaren waarschijnlijk verminderd (Hoekman en Straatmeijer, 2013). De hogere kosten die hieruit voortkomen, zijn naar verwachting voor rekening van de gebruiker. De kans bestaat dat sport de komende jaren duurder wordt.

Conclusie

Terwijl de meeste gemeenten de sportdeelname van kinderen in armoede verbeteren met regelingen die inspelen op de 'vraagzijde' (jeugd en ouders), maken de gemeenten tegelijkertijd sporten aan de aanbodzijde duurder door bezuinigingen in het gemeentelijk sportbeleid. Wellicht zijn er ook mogelijkheden om te interveniëren aan de aanbodzijde van de sport, door sport voor iedereen goedkoper te houden of door extra subsidiemogelijkheden voor jeugdleden.

3. Resultaten interviews

In aanvulling op de literatuurverkenning in hoofdstuk 2 hebben we tien interviews afgenomen met deskundigen en beleidsambtenaren van gemeenten. Zie bijlage I voor een overzicht van organisaties die zijn geïnterviewd. De ervaringen, meningen en visies van de geïnterviewden staan in dit hoofdstuk centraal.

Eerst gaan we in op de risicofactoren voor een achterblijvende sportdeelname bij kinderen in arme gezinnen. We bespreken vervolgens de betekenis van deelnemen aan sport. Ten slotte gaan we in op de mogelijkheden op lokaal en landelijk niveau om de sportdeelname van kinderen in armoede te bevorderen.

3.1 Risicofactoren van een achterblijvende sportdeelname van kinderen in armoede

De meeste geïnterviewden zien een gebrek aan financiële mogelijkheden als hoofdoorzaak van een achterblijvende sportdeelname in verenigingsverband van kinderen in gezinnen met weinig geld. Maar het is te ‘simpel’ om te stellen dat met het vergoeden van een sportlidmaatschap alle problemen zijn opgelost.

“Er komt veel meer bij kijken om te kunnen participeren binnen een vereniging, vervoer naar wedstrijden, maar ook sociaal kunnen deelnemen. Een rondje aan teamgenoten geven bijvoorbeeld.” (deskundige I)

Naast materiële tekorten worden ook sociale en culturele belemmeringen genoemd. Zo is het in bepaalde milieus, niet ‘gebruikelijk’ om naar een sportvereniging te gaan en ontbreken ‘rolmodellen’ in de omgeving van een gezin.

“Het is vaak een samenspel van geldgebrek en onvoldoende stimulering vanuit huis.” (beleidsambtenaar I)

Deskundigen zijn zich ervan bewust dat niet iedereen ‘verenigingsrijp’ is. Wanneer rolmodellen ontbreken en kinderen vanuit huis onvoldoende gestimuleerd worden, kan het participeren binnen een sportvereniging problemen veroorzaken. Het gevaar daarvan is dat kinderen en jongeren teleurgesteld afhaken en mogelijk helemaal verloren gaan voor de sport. Het zou goed zijn wanneer verenigingen zich meer bewust zijn van dit risico.

Verenigingscultuur

De cultuur van de sportvereniging is niet voor iedereen weggelegd. Er zijn doelgroepen die bij voorkeur binnen andere verbanden sporten. De sportvereniging is soms onvoldoende ingesteld op de behoeften van nieuwe groepen deelnemers. Dat kan zowel gaan om de ‘sfeer’ rond sportbeoefening op een vereniging als om het sportaanbod.

De vraag is of de sportvereniging een interessante plek is voor de hele doelgroep. Er zijn ook andere plekken waar goed kan worden gesport. Je meldt je niet zomaar aan op een sportvereniging als je dat nog nooit hebt gedaan. (deskundige II)

Sommige experts en beleidsmedewerkers hebben het vermoeden dat de verenigingscultuur voor oudere leeftijdsgroepen en voor (allochtone) meisjes een belemmering kan vormen. Een van de professionals, en een medewerker van de gemeente gaven aan dat momenteel vooral jonge kinderen (8 - 12 jaar) en jongens gebruikmaken van regelingen die een sportlidmaatschap van een vereniging stimuleren. Het zou zinvol zijn te achterhalen wat de achterliggende motieven zijn voor bepaalde groepen om niet te sporten (in verenigingsverband).

“Sporten ze vooral niet omdat ze niet kunnen of willen ze ook niet? En waarom willen ze dan niet?” (deskundige III)

Aandacht voor nieuwe en bredere doelgroepen van armen

Meerdere geïnterviewden gaven aan dat veel gezinnen in armoede ‘zich schamen’ voor hun armoede en daarom niet snel om hulp vragen. Dit geldt in het bijzonder voor nieuwe groepen armen die er in de afgelopen jaren bij zijn gekomen als gevolg van de economische teruggang.

“Schaamte voor armoede is een niet te onderschatten factor. Armoede moet meer uit de taboesfeer worden gehaald.” (deskundige IV)

Zelfstandigen (zzp’ers) en mensen die hun huis – al dan niet gedwongen – met schulden hebben moeten verkopen, worden als ‘nieuwe armen’ gezien. Deze groepen beschikten in het nabije verleden veelal over voldoende geld, maar zitten nu in een lastige situatie. Vaak verkeren ze tijdelijk in armoede. Op dit moment krijgen zij volgens deskundigen onvoldoende aandacht in het beleid van gemeente en overheid. In de meerderheid van de gesprekken vroegen de geïnterviewden aandacht voor de situatie van deze nieuwe groepen armen.

“Ze hebben vaak een hoog inkomen, maar zitten in de schuldsanering en hebben amper iets te besteden. Zij vallen buiten de aandacht van het beleid.” (deskundige III)

Ook vragen deskundigen aandacht voor gezinnen die net boven bepaalde inkomensgrenzen vallen en daardoor niet voor bepaalde regelingen in aanmerking komen. En voor gezinnen die door hard werken meer inkomsten genereren en daardoor opeens niet meer in aanmerking komen voor bepaalde regelingen. Een van de deskundigen pleit voor een vergoeding die beter afgestemd is op inkomen.

“De armoedeval is soms groot vanwege alle voorzieningen die er zijn. Ik zou graag meer aandacht hebben voor een grotere doelgroep, bijvoorbeeld tot 140 procent van sociaal minimum.” (deskundige II)

De beleidsmedewerkers geven aan dat zij zich bij de inzet van regelingen moeten houden aan vastgestelde inkomensgrenzen. Sommige beleidsmedewerkers en deskundigen voegen daaraan toe dat samenwerking met particuliere organisaties soms meer mogelijkheden biedt: deze brengt eigen middelen in, zodat een grotere doelgroep ondersteund kan worden.

We hebben met de beleidsmedewerkers en deskundigen ook gesproken over de betekenis van sportdeelname voor kinderen in armoede. De volgende paragraaf beschrijft wat sporten kan betekenen voor kinderen in armoede en onder welke voorwaarden deze effecten kunnen optreden.

3.2 Kansen en voorwaarden voor ‘succesvolle’ sportdeelname

Nagenoeg alle geïnterviewden zien kansen voor kinderen in armoede die kunnen voortkomen uit sportbeoefening. De positieve effecten van sportdeelname liggen volgens de deskundigen en ambtenaren met name op de volgende gebieden:

- sociaal-emotionele ontwikkeling;
- zelfvertrouwen;
- opbouw van een sociaal netwerk;
- structuur en houvast;
- tegengaan van overgewicht.

Deze mogelijke positieve gevolgen van sportbeoefening gelden voor alle kinderen, maar zijn in het bijzonder van waarde voor kinderen in armoede. Een van de beleidsambtenaren stelde bovendien dat deelname aan verenigingssport een positieve weerslag kan hebben op de participatie van het gezin van het kind als geheel.

“Kinderen in armoede kunnen de dupe worden van de situatie waarin hun ouders verkeren. Meedoen in de maatschappij. Gelijke kansen bieden voor ieder kind.”
(deskundige IV)

“Wanneer kinderen enthousiast zijn raken mogelijk ook de ouders meer betrokken. Wellicht dat deze vaders of moeders de toekomstige vrijwilligers zijn. Dat hoop je natuurlijk.” (beleidsambtenaar IV)

Hoewel er nauwelijks twijfel bestaat over de mogelijkheden die deelname aan verenigingssport voor kinderen kan hebben, plaatsten enkele deskundigen kanttekeningen. Participatie is meer dan een sportlidmaatschap. Bovendien problemen van gezinnen in armoede niet vanzelf opgelost wanneer de kinderen naar de sportvereniging gaan.

“Ik vind het een te nauw uitgangspunt. Het gaat erom dat er voldoende aanbod is, zodat kinderen kunnen doen waar zij belangstelling voor hebben.” (deskundige I)

“Waarom alleen sport? Uitsluiting speelt op veel meer punten: niet met uitstapjes van school mee kunnen of niet kunnen trakteren vanwege de eigen verjaardag.”
(deskundige VI)

Wanneer kinderen geen sportlidmaatschap hebben, hoeft dat nog niet te betekenen dat ze fysiek inactief zijn. Sporten in een andere context is voor sommige groepen wellicht veel aantrekkelijker. Twee van de beleidsambtenaren gaven aan dat zij buurtsportcoaches inzetten om in afstemming met de sportverenigingen en (basis)scholen sportactiviteiten te organiseren. Deze activiteiten zijn vrijblijvend, maar wel met de verwachting dat sommige kinderen hierdoor de weg naar de sportvereniging vinden.

“We moeten ook voorzichtig zijn om te zeggen dat al deze kinderen niet bewegen. Ze bewegen vaak ergens anders.” (beleidsambtenaar II)

“Meedoen in de samenleving is belangrijk. Maar dat hoeft niet per se bij sportverenigingen te zijn. Voor bepaalde doelgroepen is een sportschool misschien veel aantrekkelijker.” (deskundige II)

Sport kan volgens deskundigen ‘handvatten’ bieden, maar problemen lossen niet vanzelf op. Met andere woorden, we zouden moeten waken voor al te hoge verwachtingen van sportbeoefening. Er moet aan een aantal voorwaarden worden voldaan om successen te boeken, en er liggen risico’s op de loer die deze ongedaan kunnen maken.

Hoge verwachtingen

Verenigingen draaien grotendeels op vrijwilligers en zijn vaak afhankelijk van de hulp van ouders, bijvoorbeeld voor vervoer naar wedstrijden. Verschillende deskundigen wijzen erop dat sportverenigingen niet alle problemen kunnen opvangen. Zeker niet in deze tijden, waarin veel sportverenigingen onder financiële druk staan als gevolg van bezuinigingen bij gemeenten en teruglopende sponsorinkomsten.

“Te veel risicojongeren naar verenigingen leiden kan averechts werken. Te veel kinderen met onaangepast gedrag kunnen in verenigingen nooit allemaal worden opgenomen.” (deskundige V)

“Ook bij de sportvereniging ontmoeten ze niet alleen maar rolmodellen. Ze vinden er misschien ook vrienden die niet altijd even goede bedoelingen hebben.” (deskundige III)

“Je kan niet nog meer vragen van clubs. Zij zijn ook aan het eind van hun latijn.” (beleidsmedewerker III)

Een van de beleidsmedewerkers vertelde dat sportbegroting van de gemeente behoorlijk onder druk staat. Er moet bezuinigd worden en daarbij zoekt de gemeente naar de mogelijkheden die het minst ‘schadelijk’ zijn. Tegelijkertijd probeert de gemeente met specifiek doelgroepenbeleid verenigingen te stimuleren aandacht te hebben voor verschillende doelgroepen.

“Verenigingen draaien grotendeel op vrijwilligers. We ondersteunen sportverenigingen voor hun maatschappelijke betrokkenheid. We kennen een subsidie toe op basis van het ledenbestand. Ieder lid heeft een bepaalde wegingsfactor. Die is voor kinderen hoger dan voor volwassenen. En voor mensen met een beperking is ook een aparte weging.” (deskundige IV)

Ketenaanpak

Een van de deskundigen meent dat wanneer we meer van sportverenigingen ‘vragen’, we deze tegelijkertijd beter moeten ‘toerusten’. Dit om aan de ‘zorgvraag’ van kinderen in het algemeen en van (nieuwe) jeugdleden uit arme gezinnen te kunnen blijven voldoen. De geïnterviewden stelden ook dat sportverenigingen alle ‘problemen’ zeker niet alleen kunnen opvangen.

“Goed opgeleide of deskundige trainer/coaches zijn essentieel om wat met kinderen of jongeren te kunnen bereiken.” (deskundige II)

“Sport werkt alleen in een ketenaanpak. Als er tegelijkertijd ook aandacht is voor voeding en levensstijl. Anders kan je nog zo veel sporten maar is er geen effect.”
(deskundige II)

Sport wordt steeds vaker ingezet als middel. Als een manier om gezondheidsdoelen te bereiken en om mee te doen in de samenleving. Volgens een van deskundigen werkt dat alleen wanneer sport deel uitmaakt van een ketenaanpak. Een gezamenlijk afgestemde aanpak waarin meerdere organisaties samenwerken, zodat sport als onderdeel van een (preventief) zorgtraject fungeert. In de volgende paragraaf gaan we verder in op de mogelijkheden die (lokale) beleidsmakers en deskundigen zien om de sportdeelname van kinderen in armoede te bevorderen.

3.3 Het bevorderen van sportdeelname van arme kinderen

Met (lokale) beleidsmakers en deskundigen bespraken we de mogelijkheden om kinderen en jongeren in armoede meer aan sport te kunnen laten deelnemen. Daarbij stonden drie vragen centraal: hoe bereik je kinderen en jongeren in armoede? Welke interventiemogelijkheden zijn er aan de aanbodzijde van de sport? En welke aan de vraagzijde vanuit ouders, kinderen en jongeren? Ten slotte bespraken we ook de mogelijkheden om samen te werken met maatschappelijke organisaties.

Bereiken van kinderen en jongeren in armoede

De (lokale) beleidsmedewerkers geven aan dat ze minimagezinnen actief informeren over de mogelijkheden voor aanvullende inkomensondersteuning. Veel informatie is bovendien te vinden op de gemeentelijke websites. Ook over de mogelijkheden om aan sport en cultuur te kunnen deelnemen, worden doelgroepen geïnformeerd. Zowel deskundigen als beleidsmedewerkers stellen dat de doelgroep niet altijd eenvoudig te bereiken is en dat een deel ervan buiten beeld blijft.

“Het is te simpel om te stellen ‘we doen voorlichting aan ouders en dan bereiken we iedereen.’” (beleidsmedewerker III)

Gemeenten zorgen er vaak voor dat ook buurtsportcoaches op de hoogte zijn van de mogelijkheden voor kinderen in armoede. Daarnaast werkt inmiddels een behoorlijk aantal gemeenten volgens de methode van het Jeugdsportfonds.¹⁰

“Het Jeugdsportfonds werkt met een consulent die over een netwerk van intermediairs beschikt. Deze intermediairs zijn experts die goed kunnen inschatten of sport iets kan betekenen en of geld ontbreekt. Het zijn professionals die dagelijks met deze kinderen werken. Denk aan leraren, gymleraren.” (deskundige III)

Deze werkwijze sluit aan bij de visie van de andere deskundigen. Zij zijn van mening dat je deze kinderen en jongeren het beste kan bereiken via scholen en verenigingen. Een benadering

¹⁰ Het Jeugdsportfonds heeft in 2012 met 166 gemeenten afspraken gemaakt over subsidieverstrekingen (Jeugdsportfonds, 2013).

van ‘onderop’ zou beter werken dan een gemeentelijke dienst waar ouders zelf actie op moeten ondernemen. Een andere aanbeveling die uit de gesprekken naar voren kwam, is om kinderen en jongeren meer te betrekken bij de inrichting van het beleid.

“Probeer scholen erbij te betrekken en verenigingen. Het moet vanuit de samenleving komen.” (beleidsmedewerker I)

“Sportvereniging weten hartstikke goed bij welke gezinnen de contributie nauwelijks kan worden betaald. Sportverenigingen merken ook dat het steeds lastiger wordt voor sommige gezinnen.” (beleidsmedewerker I)

“Vraag het aan de kinderen zelf. Zij zijn heel goed in staat om aan te geven hoe ze benaderd willen worden.” (deskundige VI)

Verschillende geïnterviewden menen dat sportverenigingen en scholen een belangrijke signalerende functie hebben. Een groepsleerkracht of een gymleerkracht op een basisschool weet als geen ander welke leerling wil sporten, maar van wie de ouders wellicht niet in staat zijn de contributie te betalen. Ook sportverenigingen weten vaak heel goed welke ouders het jaarlijkse lidmaatschap van hun kroost niet of nauwelijks kunnen ophoesten.

De benadering van onderop staat centraal in de aanpak van het Jeugdsportfonds. Intermediairs kunnen kinderen aanmelden bij dit fonds. Deze professionals (leraren, vakleerkrachten, sportbuurtcoaches, jeugdhulpverleners etc.) werken met kinderen, maar zijn bij voorkeur niet zelf actief bij de sportvereniging. Dit, omdat voorheen bleek dat sommige sportverenigingen wel erg leunden op de ondersteuning vanuit het Jeugdsportfonds.

Verantwoordelijkheid sportverenigingen en scholen

Meerdere deskundigen en een beleidsmedewerker stellen dat sportverenigingen meer open moeten staan voor mogelijkheden die zij zélf hebben om kinderen te helpen. Sportverenigingen hebben ook de maatschappelijke verantwoordelijkheid zich in te zetten voor jeugdleden en andere kinderen die graag willen sporten, maar dat vanwege de financiële situatie thuis niet kunnen.

“Sportverenigingen zouden meer verantwoordelijkheid moeten dragen. Gemeenten investeren vaak via verschillende wegen veel geld in sportverenigingen. Gemeenten mogen dit ook best een stuk duidelijker maken en daar bepaalde verwachtingen tegenover zetten.” (deskundige V)

De geïnterviewden zeggen dat sommige sportverenigingen al erg actief zijn om kinderen en jongeren te helpen. Andere doen dat nog niet, uit angst om ‘verkeerde’ doelgroepen aan te trekken. Denk aan kinderen met gedragsproblemen of met passieve ouders die niet kunnen of willen rijden naar sportwedstrijden.

Toereikend sportaanbod

Naast de verenigingscultuur waarbij niet iedereen zich thuis voelt, kan ook het aanbod van sportverenigingen niet aansluiten bij de wensen van bepaalde doelgroepen. Andere vormen van sportbeoefening kunnen een goede aanvulling zijn op het huidige en meer ‘traditionele’ sportaanbod van verenigingen. Een van de deskundigen noemt in dit verband het programma ‘Sport en Bewegen in de Buurt’ dat zich richt op een toegankelijk sportaanbod in de nabijheid van de woonomgeving, en waarin bijzondere aandacht is voor ‘achterstandsgebieden’.

Volgens een van de professionals zou toeleiden naar de sportvereniging het hoofddoel moeten zijn, omdat daar de duurzaamste vorm van sportbeoefening kan worden gecreëerd. Duurzaam in de zin van structureel gedurende een langere periode in het jaar (een sportseizoen). Een van de beleidsambtenaren van de gemeenten voegt hieraan toe dat de sportvereniging bij uitstek een plaats is waar participatie van kinderen en wellicht van hun ouders zich kan ontplooiën.

Onderlinge afstemming gemeentelijke afdelingen

De ondersteuning van gemeenten om de deelname aan sport en cultuur van kinderen in arme gezinnen te bevorderen, overstijgt vaak meerdere beleidsafdelingen. Wanneer de uitvoering van de regelingen voor kinderen valt onder algemene inkomensaanvullende ondersteuning, is de Dienst Werk en Inkomen vaak verantwoordelijk. Andere maatregelen om de deelname aan sport te bevorderen, kunnen bijvoorbeeld voortkomen van de afdelingen Sport, of Welzijn. Een van de geraadpleegde beleidsambtenaren gaf het volgende voorbeeld:

“De stadspas is een regeling van de Dienst Werk en Inkomen, terwijl de bijdrage aan het Jeugd sportfonds wordt betaald door de afdeling Sport. Via de stadspas krijgen jongeren korting op een sportlidmaatschap en het Jeugd sportfonds verzorgt sportattributen.”
(beleidsmedewerker IV)

Gevraagd naar de mogelijkheden om de sportdeelname bij kinderen in armoede te stimuleren, noemden de beleidsambtenaren in eerste instantie mogelijkheden die direct betrekking hebben op kinderen in armoede, zoals een stadspas of samenwerking met een Jeugd sportfonds. Het besef dat er ook andere mogelijkheden zijn om bepaalde zaken te stimuleren leek bij beleidsmedewerkers niet aanwezig. Pas na doorvragen kwamen meer aandachtspunten ter sprake.

“Binnen onze provincie hebben wij de laagste tarieven voor accommodaties. Daarnaast hebben we extra subsidie voor kinderen bij sportverenigingen.”
(beleidsmedewerker I)

“Vanwege de bezuiniging staat ook de sportbegroting onder druk. Bezuinigen op sport wordt gezien als een impopulaire maatregel en daarom is de politiek erg huiverig. Door bezuinigen op sport zou het aanbod duurder kunnen worden.” (beleidsmedewerker III)

De geïnterviewde deskundigen benaderden de problematiek meer dan de beleidsambtenaren vanuit een breder perspectief. Gemeenten kunnen via verschillende methoden invloed uitoefenen op de prijs van het sportaanbod. De deskundigen adviseren de gemeenten zich meer bewust te zijn van de uitwerkingen die maatregelen kunnen hebben.

“Beter coördineren en samenwerken tussen afdelingen. Maak het slimmer, maak het effectiever.” (deskundige V)

Een betere afstemming en samenwerking tussen verschillende afdelingen werd ook door een van de beleidsambtenaren benoemd.

“Er is een grote behoefte aan integraal beleid. Alleen de werkelijkheid is weerbarstiger.” (beleidsmedewerker IV)

Samenwerking maatschappelijke organisaties

Zowel de deskundigen als de beleidsmedewerkers zien kansen in de samenwerking met maatschappelijke organisaties, als het Jeugdsportfonds, het Jeugdcultuurfonds en stichting Leergeld. Vrijwilligers van maatschappelijke organisaties zijn goed op de hoogte van de lokale situatie en kunnen hun aanpak daarop afstemmen. Bovendien komt het geld direct ten goede aan de kinderen. Dit in tegenstelling tot algemene gemeentelijke regelingen, waarbij ouders vrij zijn om te kiezen waar zij het geld aan besteden.

“Wij weten wat er speelt en komen vaak achter de voordeur bij deze gezinnen. Daardoor kunnen we de doelgroep beter bereiken.” (deskundige II)

“Door deze methoden wordt het geld ingezet waar het voor bedoeld is.” (deskundige IV)

Een ander voordeel van de samenwerking tussen overheid en maatschappelijke organisaties, is dat er extra financiële middelen beschikbaar komen. Vaak zetten maatschappelijke organisaties zich in voor fondsenwerving en andere methoden om extra geld uit de markt te genereren. Een van de beleidsmedewerkers gaf aan dat gemeenten meedenken over mogelijkheden om dergelijke activiteiten te organiseren. Verder zijn maatschappelijk organisaties niet gebonden aan de strikte beleidsregels van gemeenten. Daardoor kunnen zij zich voor meer doelgroepen inzetten, zoals ook ‘nieuwe armen’.

De geïnterviewden noemden niet alleen positieve effecten van de samenwerking met maatschappelijke organisaties, maar plaatsen er ook enkele kanttekeningen bij. De budgetten van maatschappelijke organisaties zijn vaak eindig. Wanneer het geld op is, kunnen kinderen niet meer geholpen worden. Dit in tegenstelling tot bij gemeentelijke regelingen die vaak een open einde kennen.

“Helaas zien wij ook dat het instellen van een gemeentelijk fonds soms voortkomt uit bezuinigingsoverwegingen. Een bepaalde gemeentelijke regeling is door een groot bereik te duur geworden. Door een vast bedrag te subsidiëren aan bijvoorbeeld het Jeugdsportfonds kan een X aantal kinderen worden bereikt. Maar als het potje leeg is, kunnen kinderen niet meer geholpen worden.” (deskundige V)

Een anderen kanttekening is dat een regeling via een maatschappelijke organisatie de regeldruk voor ouders en kinderen kan vergroten. Ook zijn er binnen één gemeente soms verschillende organisaties actief die dezelfde doelen nastreven. Wanneer de lokale samenwerking onvoldoende is ingebed, kan dit ongewenste en inefficiënte situaties opleveren, zoals onderlinge ‘concurrentie’ bij het genereren van externe middelen.

Enkele keren werd de samenwerking tussen maatschappelijke organisaties op landelijk niveau als aandachtspunt benoemd. In het algemeen zien de geïnterviewden de samenwerking tussen overheid en maatschappelijke organisaties als kansrijk. Het lijkt voor gemeenten wel zinvol om aandacht te houden voor de wijze waarop de regeling wordt uitgevoerd.

De volgende paragraaf gaat in op aanpassingen in het landelijk beleid waar de beleidsmedewerkers en deskundigen voor pleiten.

3.4 Verbeterpunten landelijk beleid

Aan de beleidsmedewerkers en deskundigen is gevraagd hoe landelijk beleid de sport- en beweegdeelname in georganiseerd verband kan stimuleren van kinderen en jongeren in armoede.

Visie op armoede

Een aantal deskundigen stelde dat aandacht voor participatie van kinderen in armoede door sportbeoefening belangrijk is, maar dat er binnen deze doelgroep vaak ook heel andere problemen spelen. Sommige kinderen kunnen niet trakteren op hun eigen verjaardag of gaan nooit naar een verjaardagfeestje, omdat er geen geld is voor een cadeautje. Om deze reden pleitten enkele deskundigen voor een bredere visie op armoede en participatie.

Wat vinden wij in Nederland belangrijk voor kinderen in armoede. Is dat alleen een sportlidmaatschap? (deskundigen I en II)

Ook moet het taboe op armoede doorbroken worden. Volgens beleidsmedewerkers doen mensen vaak uit schaamte geen beroep op ondersteuning, terwijl dit hen kan helpen er sneller bovenop te komen.

Inzet van extra middelen

Een van de deskundigen wees op het belang om extra middelen structureel te borgen. Als een stimuleringsmaatregel een bepaalde looptijd heeft, bestaat de kans dat kinderen van het ene op het andere seizoen plots niet meer kunnen sporten.

“Duurzaamheid van deze programma’s is belangrijk. Van eenmalige stimuleringsmaatregelen zijn kinderen de dupe.” (deskundige III)

Een aantal deskundigen was van mening dat extra middelen die de rijksoverheid beschikbaar stelt niet zonder meer naar gemeenten overgemaakt moeten worden. Een deel kan beter beschikbaar worden gesteld aan goed georganiseerde maatschappelijke organisaties. Een andere optie die ter sprake kwam, was het oormerken van een deel van het geld. Met andere woorden: gemeenten duidelijke richtlijnen geven voor de besteding van dat budget. Op dit laatste punt verschilden de meningen.

“Ik kan me voorstellen dat een deel van de extra middelen voor gemeenten een duidelijke bestemming krijgt.” (deskundige I)

“De beleidsvrijheid van gemeenten is belangrijk omdat zij als geen ander weten hoe zij op lokaal niveau bepaalde zaken het beste kunnen regelen.” (deskundige V)

Uit de interviews kwamen twee punten naar voren waarop de landelijke overheid gemeenten zou kunnen stimuleren. Ten eerste de ontwikkeling van integraal gemeentelijk beleid om participatie van kinderen en armoede te verbeteren. En ten tweede het stimuleren van een netwerk van lokale maatschappelijke organisaties die onderling goed samenwerken.

Samenwerking maatschappelijk organisaties

Eerder kwam al naar voren dat enkele deskundigen vermoedden dat de samenwerking op landelijk niveau tussen verschillende maatschappelijke organisaties verbeterd kan worden. Een landelijk netwerkoverleg tussen verschillende organisaties kan hierbij uitkomst bieden.

“Bijvoorbeeld een landelijk netwerkoverleg om coördinatie en afstemming tussen organisaties te bevorderen.” (deskundige VI)

Met betere afstemming en een gezamenlijk doel kunnen maatschappelijke organisaties gezamenlijk optrekken bij fondsenwerving en het vinden van sponsors voor hun plannen. Dit vergroot hun kracht, waardoor uiteindelijk meer kinderen geholpen worden.

Best practices

Zowel deskundigen als beleidsmedewerkers gaven aan dat er lokaal al veel gebeurt om kinderen in armoede meer te laten sporten en bewegen. Gemeenten zouden meer inzicht moeten krijgen in de voor- en nadelen van bepaalde beleidskeuzen. De overheid kan goede initiatieven meer onder de aandacht brengen en kennisuitwisseling tussen gemeenten stimuleren.

4. Conclusies en aanbevelingen

Alle kinderen verdienen gelijke kansen om zich te kunnen ontwikkelen. Helaas hebben kinderen in arme gezinnen minder mogelijkheden om hun (sportieve) talenten te ontwikkelen. Onderzoek laat zien dat kinderen uit arme gezinnen minder dan gemiddeld deelnemen aan sport en cultuur. In de huidige samenleving leren kinderen belangrijke vaardigheden om mee te komen in de maatschappij door deel te nemen aan sport en cultuur. Het afgelopen jaar is het percentage kinderen dat in armoede leeft opnieuw toegenomen. Daarom is aandacht voor de situatie van kinderen in armoede op zijn plaats.

Het doel van dit onderzoek was om te verkennen wat er in de literatuur en bij actoren in het veld bekend is over de sportdeelname van kinderen en jongeren in armoede. De resultaten van dit onderzoek komen voort uit een literatuurstudie (hoofdstuk 2) en tien interviews met deskundigen van verschillende organisaties en met beleidsambtenaren bij gemeenten (hoofdstuk 3).

In dit laatste hoofdstuk rapporteren we per deelvraag de belangrijkste bevindingen en beantwoorden we de overkoepelende vraag van dit onderzoek. Tot slot formuleren we enkele aanbevelingen op lokaal en landelijk niveau om de sportdeelname van kinderen en jongeren in armoede te bevorderen.

4.1 Beantwoording onderzoeksvragen

Wat is uit de literatuur bekend (cijfers, risicofactoren en betekenis) over de sport- en beweegdeelname van kinderen en jongeren in armoede?

- In 2012 leefde 11,4 procent van de kinderen in Nederland in een huishouden waar onvoldoende geld is om aan sport te kunnen deelnemen. Dit percentage van ruim 11 procent is het hoogste in het afgelopen decennium. De verwachting is dat de armoede onder kinderen nog enigszins toeneemt en vanaf 2014 stabiliseert. De armoede in Nederland is sterk geconcentreerd in bepaalde gebieden: de grote steden, Zuid-Limburg en delen van de noordelijke provincies.
- De kans op armoede is groter voor gezinnen met: jonge kinderen, één ouder, meerdere kinderen, een niet-westerse achtergrond, alleen bijstand en/of ouders een laag opleidingsniveau.
- Kinderen (5-17 jaar) in arme gezinnen (39%) zijn minder vaak lid van een sportvereniging (inclusief zwembad) dan kinderen in welvarender gezinnen (74%). Ook in Vlaanderen hangt het inkomen van de ouders samen met het al dan niet bezitten van een sportlidmaatschap van de kinderen. Kinderen in armoede zijn minder vaak lid van een sportvereniging, maar dat betekent niet per definitie dat zij minder bewegen. Deens onderzoek laat zien dat kinderen uit lagere sociaaleconomische klassen actiever zijn in andere omgevingen, bijvoorbeeld openbare sportvelden of het schoolplein.
- Een belangrijke belemmering voor het niet kunnen sporten van kinderen in armoede is een gebrek aan financiële middelen. Deze risicofactor is in praktijk nauw verweven met

omstandigheden binnen het gezin, zoals de gezinssamenstelling, leeftijd van de kinderen, afkomst, opleiding en een gebrekkige sociale participatie van de ouders. Daarnaast spelen bij de sportparticipatie van kinderen ook omgevingsfactoren een rol zoals de aanwezigheid en de toegang tot een passend sportaanbod. Dit betekent dat een eenzijdige aanpak die zich hoofdzakelijk richt op financiële tekorten bij gezinnen, verschillende groepen niet zou bereiken.

- Kinderen in armoede beschikken over minder hulpbronnen dan leeftijdsgenoten in welvarender omstandigheden. Hun ouders hebben minder geld en hebben vaak een kleiner sociaal netwerk. Deelname aan sportactiviteiten bij een vereniging kan deze kinderen onder de juiste omstandigheden helpen eigen hulpbronnen te ontwikkelen. Denk aan het opbouwen van een sociaal netwerk en het leren omgaan met normen en waarden in de sport en de maatschappij. Deze bijkomende winst van sportdeelname van kinderen in armoede is in grote mate afhankelijk van het morele en pedagogische klimaat binnen een sportvereniging, waarin deskundige sportbegeleiders een belangrijke rol spelen.

Welk beleid wordt op dit terrein gevoerd en wat is er over de effectiviteit bekend?

- Bijna alle gemeenten (88%) hebben specifieke aandacht voor de situatie van kinderen in armoede. Van deze gemeenten kennen er ruim negen op tien maatregelen om de deelname aan sport en cultuur te bevorderen. De volgende methoden zijn op hoofdlijnen te onderscheiden: het inzetten van een stadspas, samenwerken met een maatschappelijke organisatie (Jeugdsportfonds, Stichting Leergeld), een gemeentelijke fonds of algemene gemeentelijke regelingen voor minima.
- Gemeenten hebben een verschillende visie op wat nodig is om sportbeoefening bij kinderen in armoede te stimuleren. In de praktijk betekent dit bijvoorbeeld dat de ene gemeente een percentage van het sportlidmaatschap vergoedt, terwijl andere gemeenten de volledige contributie plus materialen bekostigen.
- Gemeenten geven op verschillende manieren uitvoering aan het stimuleren van de sportdeelname van kinderen in armoede. Dit levert tussen gemeenten grote verschillen op in kansen en mogelijkheden voor kinderen in armoede.
 - verschillende beleidsmatige inkomensgrenzen
 - regeling direct ten goede aan kinderen of indirect via ouders
 - opneinderegeling of een regeling met vaste begroting

Doordat gemeenten verschillende inkomensgrenzen hanteren, kunnen kinderen in dezelfde omstandigheden in de ene gemeente geen gebruikmaken van speciale voorzieningen, maar in de andere wel. Ook blijkt dat een deel van de gemeenten de extra middelen uit doelmatigheidsoverwegingen verstrekt aan de ouders. Deze gemeenten hebben er echter weinig invloed op of het geld ook daadwerkelijk wordt besteed aan een sportlidmaatschap voor de kinderen. Verder hebben sommige gemeenten een opneinderegeling waarop alle kinderen binnen de beleidsmatige grenzen een beroep kunnen doen, terwijl andere gemeenten werken met een vast budget, vaak via een maatschappelijke organisatie. De praktijk toont aan dat de maatschappelijke organisaties niet altijd over voldoende budget beschikken om aan de sportvraag van kinderen in armoede te voldoen.

- Het beleid van gemeenten om sportdeelname van kinderen in armoede te bevorderen richt zich voornamelijk op de *vraag* vanuit ouders en kinderen en veel minder op mogelijkheden rond het *aanbod* van sport binnen een gemeente. Bovendien is het aannemelijk dat het sportaanbod als gevolg van bezuinigingen in het gemeentelijk sportbeleid duurder wordt.
- Het kabinet gaat het armoede- en schuldenbeleid de komende jaren intensiveren. Een deel van de middelen wordt ingezet voor de situatie van kinderen en jongeren in armoede. Vanaf 2014 komt jaarlijks 5 miljoen euro van deze extra middelen beschikbaar via de sportimpuls om kinderen in armoede te laten sporten en bewegen.

Wat zijn ervaringen en visies van deskundigen en lokale beleidsambtenaren over risicofactoren en de betekenis van sport- en beweegdeelname van kinderen en jongeren in armoede?

- Deskundigen en lokale beleidsambtenaren zijn redelijk eensgezind als het aankomt op de risicofactoren voor een achterblijvende sport- en beweegdeelname. Vaak wordt een samenspel genoemd tussen gebrekkige financiële middelen en de achtergrond van het gezin. Daarnaast komt naar voren dat de verenigingscultuur niet bij alle doelgroepen past en dat het sportaanbod van verenigingen wellicht onvoldoende aansluit op de wensen en behoeften van nieuwe doelgroepen. Deskundigen zien dat het reguliere sportaanbod vooral oudere jeugd en meisjes van niet-westerse afkomst minder goed bereikt.
- De geïnterviewden zijn van mening dat aandacht voor nieuwe armen (o.a. deel zzp'ers) nodig is. Het huidige beleid biedt onvoldoende mogelijkheden om ook voor deze groepen wat te betekenen. Verder gaven deskundigen aan dat vanwege het taboe op armoede, gezinnen huiverig zijn een beroep te doen op ondersteuning.
- Zowel deskundigen als beleidsambtenaren zijn van mening dat het deelnemen aan sport in belangrijke mate kan bijdrage aan de sociale en morele ontwikkeling van kinderen. Sport biedt kinderen structuur en handvatten en kan daarnaast een belangrijke preventieve werking hebben, bijvoorbeeld bij het tegengaan van overgewicht.
- Deskundigen geven aan dat deze positieve effecten van sport niet vanzelf optreden en dat een sportlidmaatschap niet alles oplost. Sportverenigingen moeten goed zijn toegerust om de 'zorgvraag' van nieuwe doelgroepen op te vangen. Een goede samenwerking met andere organisaties die zich inzetten voor kinderen en jongeren kan daarbij helpen.

Welke mogelijkheden zien deskundigen en lokale beleidsambtenaren om de sport- en beweegdeelname van kinderen en jongeren in armoede te bevorderen?

- De geïnterviewden geven aan dat alleen het verstrekken van informatie over de mogelijkheden lang niet alle kinderen en jongeren in armoede bereikt. Uit de antwoorden komt naar voren dat met name scholen en sportverenigingen meer betrokken moeten worden. De school en de vereniging zien kinderen regelmatig en kunnen signaleren bij welke gezinnen er financiële drempels zijn om te (gaan) sporten.
- Deze benadering van ‘onderop’ sluit aan bij de werkwijze van maatschappelijke organisaties als het Jeugdsportfonds. Maatschappelijke organisaties kennen de lokale situatie vaak goed. Ze weten wat er speelt en staan in nauw contact met de doelgroep. Door hun manier van werken, weten zij de kinderen vaak goed te bereiken.
- Een ander voordeel van de samenwerking met maatschappelijke organisaties is de mogelijkheid om extra financiële middelen te genereren door sponsoring en fondsenwerving. Verder komt de inzet van maatschappelijke organisaties vaak direct ten goede aan kinderen. Een nadeel is dat de budgetten van maatschappelijke organisaties te kort kunnen schieten, zodat kinderen buiten de boot kunnen vallen.
- Sportaanbod in de directe woonomgeving is een belangrijke voorwaarde om überhaupt te gaan sporten. De sport dient ook aan te sluiten bij de wensen van de doelgroep. Het aanbod binnen de traditionele sportvereniging is niet voor iedereen passend. Bredere aandacht voor andere en nieuwe vormen van sportbeoefening dan die in de traditionele sportvereniging kan ook nieuwe doelgroepen aantrekken.
- Veel sportverenigingen zijn in grote mate afhankelijk van ondersteuning van de gemeenten. Daarom zouden sportverenigingen meer maatschappelijke verantwoordelijkheid moeten tonen. Niet alleen door meer open te staan voor nieuwe doelgroepen (o.a kinderen met een niet-westerse achtergrond), maar ook door kinderen in armoede tegemoet te komen.
- Ter bevordering van de sportdeelname van kinderen in armoede bestaan er maatregelen die middelen direct ten goede laten komen aan de kinderen, maar ook voorzieningen die indirect via de ouders een bijdrage leveren. Deze methoden spelen in op *vraagzijde* vanuit ouders en kinderen. Daarnaast bestaan er mogelijkheden die inspelen op de aanbodzijde, met een laagdrempelig *sportaanbod* in bepaalde wijken of voor bepaalde doelgroepen. Vaak zijn hierbij verschillende beleidsafdelingen (sociale zaken, welzijn en sport) binnen een gemeente betrokken. Met een samenhangende en integrale benadering kunnen gemeenten meer bereiken.

4.2 Centrale conclusie en aanbevelingen

De centrale vraag van het onderzoek luidt als volgt:

Wat zijn risicofactoren voor een achterblijvende sport- en beweegdeelname van kinderen en jongeren in armoede en welke mogelijkheden zijn er, zowel lokaal als landelijk, om de sport- en beweegdeelname van deze doelgroep te bevorderen?

De uitkomsten van beide deelonderzoeken zijn in deze laatste paragraaf samengenomen voor de beantwoording van de centrale vraag. De resultaten uit de interviews ondersteunen het beeld dat uit de verkenning van de literatuur naar voren is gekomen.

Wanneer we het belangrijk vinden dat alle kinderen en jongeren gelijke kansen krijgen hun talenten te ontdekken en ontwikkelen, is aandacht voor de situatie van kinderen in armoede op zijn plaats. Kinderen kunnen weinig invloed uitoefenen op hun situatie. Zij zijn veelal afhankelijk van de mogelijkheden die hun ouders hen bieden. Als gevolg van de economische crisis is het aantal kinderen dat leeft in armoede de afgelopen jaren flink toegenomen. Het einde van deze stijging is nog niet bereikt, maar zal naar verwachting in 2014 stabiliseren. Ruim 11 procent van de kinderen leefde in 2012 in een gezin waarin onvoldoende geld is om aan sportieve of culturele activiteiten deel te nemen. Het verschil in sportdeelname tussen kinderen in armoede en welvarender gezinnen is groot. Nog niet de helft (39%) van de kinderen (5-17 jaar) uit gezinnen op bijstandsniveau is lid van een sportvereniging (inclusief zwemles). Dit geldt 58 procent van de kinderen waarvan de ouders een inkomen hebben tot 120 procent van het bijstandsniveau en voor driekwart (74%) van de kinderen in gezinnen met inkomen groter dan 120 procent van het bijstandsniveau (Jehoel-Gijsbers, 2009). Kinderen in armoede zijn minder vaak lid van een sportvereniging, maar dat betekent niet per definitie dat zij ook minder bewegen. Deens onderzoek laat zien dat kinderen uit lagere sociaaleconomische klassen actiever zijn in andere omgevingen, bijvoorbeeld openbare sportveldjes of het schoolplein.

Vanwege de thuissituatie waarin kinderen en jongeren in armoede verkeren, zijn er vaak meerdere drempels te overwinnen. Kinderen, en met name jonge kinderen, zijn grotendeels aangewezen op hun ouders om aan sportactiviteiten mee te kunnen doen. Persoonlijke, materiële, sociale en culturele *hulpbronnen* van ouders dragen bij aan de kans dat ouders hun kinderen in de gelegenheid stellen te gaan sporten. Een gebrek aan materiële hulpbronnen (zoals het inkomen) van ouders vormt een groot risico voor een achterblijvende sportdeelname van kinderen bij verenigingen. Daarnaast zijn ook persoonlijke hulpbronnen als afkomst, gezinssamenstelling en opleidingsniveau van de ouders risicofactoren. Sociale en culturele hulpbronnen als het ontbreken van rolmodellen en onvoldoende ervaring met de sportcultuur van verenigingen, kunnen er eveneens toe bijdragen dat kinderen in armoede minder snel de weg naar een sportvereniging vinden. Naast deze hulpbronnen zijn een goede gezondheid en adequate motorische vaardigheden ook een belangrijk voorwaarde om binnen een sportvereniging mee te kunnen doen.

Zowel uit de interviews als uit de literatuur bleek dat risicofactoren voor armoede en een lagere sportdeelname in praktijk nauw met elkaar verweven zijn. Veelal zorgt een combinatie van factoren ervoor dat ouders hun kinderen niet of onvoldoende stimuleren mee te doen aan sportieve of culturele activiteiten. Met eenzijdige inzet op financiële steun worden zeker niet alle kinderen en jongeren in de doelgroep bereikt en op een duurzame manier tot deelname aan sport geactiveerd.

Uit het onderzoek kwam ook naar voren dat kinderen in armoede niet per se inactiever zijn dan kinderen in welvarender gezinnen. Kinderen in armoede kunnen actiever zijn in een andere omgeving, zoals op de playground of op andere sportveldjes in de wijk. Zowel het literatuuronderzoek als de ervaringen van deskundigen en beleidsmedewerkers ondersteunen deze vaststelling. Het aanbod van de traditionele sportvereniging is waarschijnlijk ook niet voor alle kinderen in de doelgroep passend. Echter, het actief deelnemen aan sport in georganiseerd verband, biedt kinderen kansen bij het opbouwen van eigen sociale en culturele hulpbronnen. Ze maken kennis met leeftijdsgenoten en ontwikkelen nieuwe vriendschappen. Ook leren kinderen omgaan met normen en waarden in de sport en de maatschappij. Niet de sport zelf maar de omgeving waarin deze wordt beoefend, maakt het verschil. Het morele klimaat waarin de sportbeoefening plaatsvindt is echter in grote mate afhankelijk van wat de sportbegeleiders en andere betrokkenen overbrengen op de kinderen (Rutten, 2007; Jacobs et al., 2009). Deze ontbreken veelal op de playgrounds en openbare sportveldjes. In de interviews werden ook kanttekeningen geplaatst bij te hoge verwachtingen van verenigingssport.

De aanpak van kinderarmoede en het vergroten van kansen voor deze doelgroep is een aandachtspunt voor het huidige kabinet. Een belangrijk onderdeel van de kabinetsplannen is het bevorderen van de participatie van kinderen in armoede door het deelnemen aan sportieve en culturele activiteiten te stimuleren. Op basis van voorliggend onderzoek lijkt het zinvol om bij de beleidsontwikkeling aandacht te hebben voor de punten in de subparagrafen 4.2.1 en 4.2.2. Deze zijn verdeeld in lokale (a) en landelijke (b) aandachtspunten.

4.2.1 Aanbevelingen voor lokaal beleid

a1. Benader kinderen en jongeren via wijkcentra, verenigingen en scholen
Duidelijk informeren op een gemeentelijke website over de mogelijkheden voor kinderen en jongeren in armoede om aan sport en cultuur deel te nemen, is een eerste stap. Met een website worden echter lang niet alle kinderen en jongeren in de doelgroep bereikt. Een benadering van onderop, via professionals die werkzaam zijn bij scholen, buurthuizen en sportverenigingen biedt extra mogelijkheden. Leraren, vakleerkrachten bewegingsonderwijs, sportbegeleiders en sportbuurtcoaches weten vaak goed welke kinderen graag sporten en extra ondersteuning nodig hebben. Concrete handvatten voor professionals om kinderen in de doelgroep echt te helpen, dragen hieraan bij. De samenwerking tussen gemeenten en maatschappelijke organisaties als het Jeugdsportfonds is hierop gebaseerd en gaat uit van de *bottom-up* benadering. Professionals kunnen zich bij het Jeugdsportfonds aanmelden als intermediair. Een intermediair van het Jeugdsportfonds kan kinderen *direct* ondersteunen in de sportbeoefening.

a2. Laat ondersteuning direct aan kinderen ten goede komen
Er zijn gemeenten die kinderen in armoede indirect ondersteunen, door extra middelen in de vorm van een financiële bijdrage aan de ouders te verstrekken. De ondersteuning verhoogt dan het inkomen en het is onzeker of de bijdrage de deelname van het kind aan sport of cultuur stimuleert. Om te zorgen dat het geld wordt besteed aan dat waar het oorspronkelijk voor is bedoeld, is het wenselijk dat gemeenten veel directer inzetten op de kinderen die het betreft. Dit kan bijvoorbeeld met tegoedbonnen voor een sportlidmaatschap of door te werken met een (kortings)regeling via een stadspas. Kinderen zouden dat eventueel ook eenvoudig zelfstandig kunnen regelen.

a3. Betrek ouders bij het stimuleren van de sportdeelname van hun kinderen
 Door alleen het tekort aan materiële hulpbronnen van de ouders te compenseren, bereik je geen garantie op duurzame sportbeoefening van de kinderen. De risicofactoren voor een achterblijvende sportdeelname van kinderen in armoede zijn sterk met elkaar verweven. Ook onvoldoende sociale en culturele hulpbronnen kunnen ervoor zorgen dat ouders hun kinderen onvoldoende stimuleren te gaan sporten. Denk hierbij aan de afwezigheid van rolmodellen en een gebrekkige of slechte ervaring met de sportcultuur. Het beleid om de sportdeelname van kinderen in armoede te bevorderen, vergt een integrale benadering. Bijvoorbeeld door ouders beter te informeren over de mogelijkheden voor sportbeoefening van hun kinderen en de daarbij behorende verantwoordelijkheden. Gemeenten zouden ouders nadrukkelijker kunnen betrekken bij de sportkeuze van hun kind. Sportverenigingen kunnen ook niet functioneren zonder actieve betrokkenheid van ouders. Mogelijk lukt het zelfs om via de kinderen ook de ouders te activeren om meer te participeren in de maatschappij.

a4. Zorg voor een toereikend sportaanbod aansluitend op de wensen van de doelgroep

Wanneer er geen goede of passende sportverenigingen in de directe omgeving zijn, verhoogt dat logischerwijs de drempel voor kinderen om te gaan sporten. Door het tekort aan materiële hulpbronnen ontbreekt bovendien vaak passend vervoer om kinderen enkele keren per week naar een sportverenigingen te brengen. Wat ook kan meespelen, is dat sportverenigingen gericht zijn op wensen van gezinnen met midden- en hoge inkomens en onvoldoende zijn aangepast op wensen van gezinnen met lage inkomens. Om een toereikend en passend sportaanbod na te streven, kunnen gemeenten met de volgende aandachtspunten rekening houden:

- Breng het sportaanbod in kaart (wat zijn de mogelijkheden op welke locaties?).
- Stimuleer sportverenigingen zich meer open te stellen voor nieuwe doelgroepen, eventueel door een sportaanbod gericht op specifieke doelgroepen.
- Bied naast het aanbod van de sportvereniging alternatieven onder goede begeleiding.
- Betrek kinderen en jongeren bij de inrichting van nieuw sportaanbod.
- Betrek sportbuurtcoaches bij de ontwikkeling en begeleiding van dit sportaanbod.
- Benut kansen van de Sportimpuls 'Jeugd in lage inkomensbuurten'.

a5. Benut kansen van publiek-private samenwerking met maatschappelijke organisaties

Maatschappelijke organisaties weten vaak goed wat er speelt en staan in direct contact met de doelgroep. Dat biedt goede mogelijkheden om kinderen in de doelgroep te bereiken.

Maatschappelijke organisaties laten de ondersteuning vaak ook *direct* aan kinderen ten goede komen. Een ander voordeel van publiek-private samenwerking zijn de extra financiële middelen uit fondsenwerving en sponsoracties. Daarnaast hebben maatschappelijke organisaties een grotere beleidsvrijheid, waardoor zij een bredere doelgroep kunnen helpen dan gemeenten.

a6. Betere samenwerking tussen afdelingen om sportdeelname te bevorderen

Het verbeteren van de situatie van kinderen en jongeren in armoede vraagt om een integrale benadering, omdat vaak meerdere factoren aan een achterblijvende (sport)participatie ten grondslag liggen. De mogelijkheden van gemeenten beslaan meerdere beleidafdelingen. Op dit moment is het beleid om de sportdeelname van kinderen in armoede te stimuleren vooral gericht op het (financieel) ondersteunen van de *vraag* vanuit ouders en kinderen. Het beleid is daarom

vaak ondergebracht bij de afdeling Sociale Zaken of de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling. Gemeenten hebben ook goede mogelijkheden om via het *aanbod* van sport de doelgroep beter te bedienen, dit beleidsterrein is vaak onderdeel van de afdeling Sport of van een externe organisatie die het gemeentelijk sportbeleid uitvoert. De mogelijkheden aan de *aanbodskant* van de sport liggen in het creëren van laagdrempelige voorzieningen en sportactiviteiten in de woonomgeving. Zeker gezien het feit dat sporten voor iedereen duurder wordt door bezuinigen op de gemeentelijke sportbegroting.

4.2.2 Aanbevelingen voor landelijk beleid

b1. Stimuleer kennisontwikkeling kinderparticipatie bij gemeenten

Het verdient aanbeveling om de kennisontwikkeling bij gemeenten te stimuleren. Gemeenten dienen zich meer bewust te zijn van de uitwerking van bepaalde beleidskeuzen. We onderscheiden drie hoofdlijnen:

- het *direct* of *indirect* ondersteunen van kinderen;
- de keuze voor een openeinderegeling of een vast budget;
- naast inspelen op de *vraagkant* van de sport ook mogelijkheden om te interveniëren aan de *aanbodskant* van de sport.

De landelijke overheid kan in samenwerking met de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) en de Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) de kennis over kinderparticipatie bij gemeenten stimuleren door *best practices* via een (digitaal) platform beschikbaar te stellen en door een ‘handreiking’ kinderarmoede te ontwikkelen.

b2. Stimuleer integrale beleidsontwikkeling bij gemeenten

De landelijke overheid kan gemeenten stimuleren hun beleid om sportdeelname van kinderen in armoede te bevorderen, meer integraal te ontwikkelen. Gemeenten hebben kennis van de lokale situatie en kunnen dan ook passend beleid uitstippelen. Het blijkt dat gemeenten momenteel nog veel gebruik maken van standaard uitvoeringsregelingen. De situatie van kinderen in armoede vraagt echter om een integrale benadering. Door samenwerking tussen verschillende beleidsafdeling (Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling, Sociale Zaken, Welzijn en Sport) kan slimmer en efficiënter worden ingezet op een hogere sportdeelname van kinderen in armoede.

b3. Stimuleer een bredere visie op kinderarmoede.

Gemeenten hebben een verschillende visie op wat minimaal noodzakelijk is om sportdeelname bij kinderen in armoede te stimuleren: van korting op de contributie tot vergoeding van het jaargeld plus sportattributen. Echter, verschillende deskundigen wezen erop dat de problematiek van kinderen in armoede vaak meer omvat dan geldgebrek. Waar mag het volgens ons als samenleving deze kinderen niet aan ontbreken? Alleen het deelnemen aan sport en cultuur? Maar wat betekent het als kinderen niet kunnen meegaan met een uitje van school of niet kunnen trakteren op hun verjaardag? Het lijkt een zinvolle eerste stap als de landelijke overheid het voortouw neemt om een minimale uitgangspositie voor deze groep vast te stellen.

b4. Houd structureel geld vrij voor de bestrijding van kinderarmoede

Het kabinet gaat het armoede- en schuldenbeleid de komende jaren intensiveren. Een deel van deze middelen hiervoor, wordt specifiek ingezet om de situatie van kinderen in armoede te verbeteren. Om te voorkomen dat kinderen de dupe worden van de eenmaligheid van een stimuleringsmaatregel is het belangrijk om de extra middelen structureel beschikbaar te houden.

Bovendien is de verwachting dat het aantal kinderen in armoede in 2014 stabiliseert, maar de komende jaren nog niet sterk zal afnemen.

b5. Stimuleer publiek-private samenwerking

Gemeenten werken bij de uitvoering van beleid vaak samen met diverse regionale en lokale maatschappelijke organisaties. De samenwerking met deze organisaties kan een grote meerwaarde opleveren in termen van extra middelen en een groter bereik onder de doelgroep. De landelijke overheid kan in samenwerking met de VNG en VSG gemeenten stimuleren publiek-private samenwerking vorm te geven.

b5. Stel extra middelen direct beschikbaar aan maatschappelijke organisaties

Mogelijk kan een deel van de extra middelen die het kabinet beschikbaar stelt direct ten goede komen aan maatschappelijk organisaties. Op lokaal niveau zijn deze organisaties dan minder afhankelijk van de (politieke) beleidskeuzen van gemeenten. Een nadeel kan zijn dat gemeenten waar deze organisaties nog niet of minder aanwezig zijn, hierdoor gelden mislopen.

6. Bevorder samenwerking tussen maatschappelijke organisaties

In de interviews kwam ter sprake dat op landelijk niveau verbetering mogelijk is in de samenwerking tussen maatschappelijke organisaties. Om de samenwerking en afstemming tussen maatschappelijke organisaties te stimuleren, kan de overheid een landelijk netwerkoeverleg ondersteunen.

Literatuur

- Bos, W., F. Otten, B. Huynen & P. Ament (2013). *Kans op armoede: de lage-inkomensgrens. Armoedesignalement 2013*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau/Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Bottenburg, M. van, Rijnen, B. & Sterkenburg, J. van (2005). *Study on trends in sports participation in the European Union*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Bucx, F. (red.) (2011). *Gezinsrapport 2011: Een portret van het gezinsleven in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (scp-publicatie 2011/7).
- Donnelly, P. & J. Coakley (2002). *The role of recreation in promoting social inclusion*. Toronto. The Laidlaw Foundation.
- Eurostat (2013) At risk of poverty or social exclusion in the EU27. *Eurostat newsrelease februari 23, 2013*. URL http://europa.eu/rapid/press-release_STAT-13-28_en.htm geraadpleegd op 21 oktober 2013.
- Guiaux, M., A. Roest. & J., Iedema. (2011). *Voorbestemd tot achterstand? Armoede en sociale uitsluiting in de kindertijd en 25 jaar later*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Hardy L. L., T. Reinten-Reynolds, P., Espinel, A., Zask & A.D. Okely (2012). Prevalence and Correlates of Low Fundamental Movement Skill Competency in Children. *Pediatrics*, July 23, 2012. Downloaded from pediatrics.aappublications.org on October 28, 2013.
- Hoekman, R. & D. Collard (2012). *Factsheet sportdeelname in Nederland: 2006-2012*. Utrecht: Mulier Insituut.
- Hoekman , R. & J. Straatmeijer (2013). *Recessiepeiling sport*. Utrecht: Mulier Instituut.
- Hof, S., A. Soede & C. Vrooman (2012). Armoede volgens de budgetbenadering. *Armoedesignalement 2012*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau/Centraal Bureau voor de Statistiek
- Hover, P., D. Romijn & K. Breedveld (2010). *Sportdeelname in cross nationaal perspectief. Benchmark sportdeelname op basis van de Eurobarometer 2010 en het International Social Survey Programma 2007*. 's-Hertogenbosch: Mulier Instituut.
- Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid (2013). *Actief op weg naar werk. Van schoolgaand kind tot zelfstandige jongere*. Den Haag: Inspectie SZW.
- Jacobs, F., & R. Diekstra (2009). Effecten van sportbeoefening op de cognitieve, sociaal-emotionele en morele ontwikkeling van kinderen. *Sportgericht*, 62(1).
- Jehoel-Gijsbers, G. (2009). *Kunnen alle kinderen meedoen? Onderzoek naar de maatschappelijke participatie van arme kinderen*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Jeugd sportfonds (2013). Jaarverslag 2012. *Alle kinderen moeten kunnen sporten*. Amsterdam: Stichting Jeugd sportfonds Nederland.

Lubans, D.R., P.J. Morgan, D.P. Cliff, L.M. Barnett & A.D. Okely (2010). Fundamental movement skills in children and adolescents: review of associated health benefits. *Sports Med.* 2010 Dec 1;40(12):1019-35. doi: 10.2165/11536850-000000000-00000.

Kirkegaard, J. (2010). Which countries Are in Shape For Europe's Lean Years? (www-document). URL: <http://www.piie.com/realtime/?p=1445>. Geraadpleegd op 16 oktober 2013.

Nederland, T., J. Mak, M.M.J. Stavenuier & H.R.A.M. Swinnen (2007) *Aanpak kinderarmoede en bevordering sociale insluiting van kinderen. Onderzoek van het landelijk beleid*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Nielsen, G., V. Grønfeldt, J. Toftegaard-Støckel & L.B. Andersen (2013). Predisposed to participate? The influence of family socio-economic background on children's sports participation and daily amount of physical activity. *Sport in Society*. Vol. 15, NO. 1, 2012-01-27.

NISB & Cultuurnetwerk. (2010). *Alle kinderen doen mee! Inspirerende manieren om sport en cultuur in te passen in gemeentelijk armoedebeleid*. Nederlands Instituut voor Sport & Beweging/Cultuurnetwerk.

Okely AD, Booth M.L., Patterson J.W. (2001) Relationship of physical activity to fundamental movementskills among adolescents. *Medicine and Science in Sports and Exercise's*. 33(11):1899–1904.

Otten, F., W. Bos en B. Huynen (2012). Kans op armoede: de lage-inkomensgrens. *Armoedesignalement 2012*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau/Centraal Bureau voor de Statistiek.

Reijgersberg, N., H. Van der Werff & J. Lucassen (2013). *Nulmeting Bewegingsonderwijs. Onderzoek naar de organisatie van het bewegingsonderwijs in het primair onderwijs*. Utrecht: Mulier Instituut.

Ridge, T. en J. Millar (2000). Excluding Children: Autonomy, Friendship and the Experience of the Care System. In: *Social Policy & Administration*, jg. 34, nr. 2, p. 160-175.

Roest, A., A. Lokhorst en J. C. Vrooman (2010). *Sociale uitsluiting bij kinderen. Omvang en achtergronden*. Den Haag: sociaal en Cultureel Panbureau.

Roest, A. (2011). *Kunnen meer kinderen meedoen? Veranderingen in maatschappelijke deelname van kinderen, 2008-2010*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Rutten, E.A. (2007). *Education through organized youth sport*. Proefschrift. Utrecht: Universiteit van Utrecht.

Sieckelinck, S.J.A. (2009). *Het beste van de jeugd. Een wijsgerig-pedagogisch perspectief op jongeren en hun ideal(ism)en* (proefschrift). Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam.

Soede, A., S. Hof, J.M. Wildeboer Schut & C. Vrooman. (2013). Armoede volgens de budgetbenadering. *Armoedesignalement 2013*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau/Centraal Bureau voor de Statistiek.

Steketeer, M., T. Nederland, J. Mak, R. van der Gaag, M. Van Bommel, L. Roebroek, S. Van der Eerden, J. Van Toorn, E. Smits van Waesberghe, R. Oet & C. Oosterwijk. (2013). *Kinderen in Armoede in Nederland*. Den Haag/ Utrecht: Kinderombudsman/ Verwey-Jonker instituut.

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (2007). *Extra middelen armoedebestrijding bij kinderen*. Brief van de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Kenmerk W&B/B&K/07/39132; 10 december 2007. Den Haag: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Vandermeerschen, H., S. Vos & J. Scheerder (2013) Who's joining the club? Participation of socially vulnerable children and adolescents in club-organised sports. In: *Sport, Education and Society*. Published online 26 november 2013: URL: <http://dx.doi.org/10.1080/13573322.2013.856293>.

Vermeulen, R. (2007). *Brug over woelig water. Lidmaatschap van sportvereniging, vriendschappen, kenniskringen en vertrouwen* (proefschrift). Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen.

Bijlage I betrokken organisaties

Beleidsmedewerkers gemeenten	Gemeente
1	Gemeente Roermond
2	Gemeente Haarlem
3	Gemeente Westland
4	Gemeente Utrecht
Deskundigen	Organisatie
6	Verwey-Jonker
7	Stichting Leergeld
8	Divosa
9	Vereniging Sport en Gemeenten
10	Jeugdportfonds
11	Kinderombudsman